

A SZAKKÉPZÉS HELYZETE MAGYARORSZÁGON ÉS SZLOVÁKIÁBAN

Készült a „Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program” keretein belül.

Projekt címe:

Promoting Entrepreneurship in the Vocational Education (ProVocEnt),

avagy „A vállalkozóvá válás ösztönzése a szakképzésen belül”.

SKHU/1601/4.1/062

InterRegio Fórum Egyesület

Budapest.

2017.

Tartalom

Előszó	3
Magyarország és Szlovákia demográfiai összevetése	5
Magyarország és Szlovákia demográfiai összevetése a szakképzési rendszer fényében	5
Alapadatok	5
Gazdaság és foglalkoztatás	6
A szakképzésre ható foglalkoztatási rendelkezések	8
A szakképzésbe járók száma	9
A magyar és a szlovák szakképzési rendszer	10
A magyar szakképzési rendszer	10
Szakképzési rendszer történelmi kitekintésben	10
A szakképzési rendszer törvényi szabályozása	12
Az átalakuló szakképzési rendszer	15
Az aktuális szakképzési rendszer	18
A magyar duális rendszer sajátosságai	20
Összefoglalás	25
A szlovák szakképzési rendszer	28
Szakképzési rendszer történelmi és jogi kitekintésben	28
Az átalakuló szakképzési rendszer	30
Az aktuális szakképzési rendszer	32
A szlovák szakképzési rendszer sajátosságai	35
Összefoglalás	37
Kitekintés: kisebbségi oktatás és nyelv a szakképzés tükrében	38
A magyarországi szlovák szakképzési rendszer a nyelvhasználat tükrében	38
A szlovákiai magyar szakképzési rendszer a nyelvhasználat tükrében	39
A magyar és a szlovák rendszer közötti kapcsolódási pontok	41
A képzési hasonlóságokon alapuló lehetséges fejlesztési irányok	42
A képzési hiányokon alapuló lehetséges fejlesztési irányok	44
Zárszó	46
Ábrajegyzék	47
Felhasznált Irodalom	48

Előszó

Az elmúlt években Európa szerte egyre nagyobb hangsúllyal jelent meg a közbeszédben, a híradásokban, a szakpolitikákban a jövő és a foglalkoztatás kapcsolata, a lehető legkülönbözőbb szempontokból és szempontok alapján. A mind növekvő munkaerőhiány; a foglalkoztatás bejósolhatatlansága (miszerint nem lehetünk benne biztosak, hogy húsz év múlva milyen munkakörökkel, -körülményekkel és -eszközökkel kell számolnunk); illetve a képzés és a foglalkoztatás összehangoltsága egyaránt a felmerült témák között voltak és vannak.

A képzéshez és a foglalkoztatáshoz kapcsolódó diskurzusba jellemzően legelőször a középiskolai (többnyire gimnáziumi) oktatás involválódott Európa szerte a 60-astól egészen a 90-es évekig, nem sokkal megelőzve az egyetemeket (80-as évek közepe, az egyetemi expanzióhoz kapcsolódóan), és az általános iskolákat (*Lannert, n.é.*). Ám ez a diskurzus még sokkal inkább arról szólt, hogy a végzett hallgatók *hol* fognak elhelyezkedni, *milyen* munkakörben, nem pedig arról, hogy *milyen tudással*, illetve *miként* (önfoglalkoztatóként, alkalmazottként, stb.).

Az utóbbi két kérdés egy egészen más kor hajnalán jelent meg hangsúlyosan, amely természetesen nem függetleníthető a társadalmi hatásoktól, a kulturális sajátosságoktól és a technikai fejlődés rohamosságától sem. A kétezres évek beálltával mind az OECD, mind az Európai Unió több tagállammal is bővült (Magyarország 2003, Szlovákia 2004), s a nemzetközi környezetben a közoktatásról történő gondolkodás új perspektívákat (Eu2010) és új égiszt (Life long learning) kapott (*Lannert-Schmidt, 2003*).

Az Eu2010 benchmarkjai (2002) azonban első sorban közoktatási (középfokon: gimnázium), felsőoktatási és felnőttoktatási vállalatokat fogalmaztak meg az országok felé (*Eurostat, n.é.*). A szakképzés és a szakoktatás annak ellenére (egy-két kivételtől eltekintve) kimaradt az ajánlások közül, hogy mind a nemzetközi, mind az egyes országok elemzései felhívták a figyelmet arra, hogy a tudás alapú gazdaságban a szakképzés és a szakoktatás új kihívásokkal fog szembenézni (*Lannert-Schmidt, 2003*). S habár érhető az EU kezdeti stratégiája a szakképzéssel kapcsolatban - mely meghagyja az országok teljes önrendelkezési jogát, s a

szakképzést első sorban foglalkoztatás ügyi problémaként kezeli -, mégis e rendelkezés kétélű fegyverként hatott a regionális fejlődést tekintve.

A foglalkoztatás ügyi vállalások és benchmarkok, s ugyanez a közoktatás részéről egyaránt hatottak az egyes országok szakképzési rendszereire, önkéntelenül készítetve őket arra, hogy lépést tartsanak, valamint átgondolják korábbi gyakorlataikat; hajtva őket ezzel egy *kiérlelt, ország specifikus váltás felé*. Az érme másik oldalán viszont ott szerepel az a tény, hogy a 2002-es vállalások szabadkezűsége *késleltette* ezeket a változásokat európai szinten, s többek között ennek is köszönhető, hogy a szakképzési reformok hulláma a 2010-es évektől söpör végig Európán (Eurostat, n.é.; Lannert-Schmidt, 2003; Refernet 2012).

Ez a tanulmány egy kiegészítő eleme egy olyan projektnek, mely ezeknek a változásoknak a hullámain született; egy versenyképesebb, tanuló- és gyakorlatközpontúbb, valamint innovatívabb, IKT eszközökkel támogatott szakoktatás/szakképzés kialakításán dolgozik. „A vállalkozóvá válás ösztönzése a szakképzésen belül” című projekt több lépcsős folyamatban szeretne hatni a határ menti területeken (Szlovákia-Magyarország), ösztönözve mind az együttműködést, mind a módszertani megújulást és a gazdasági fellendülést is. A projekt végterméke egy tabletekre optimalizált módszertani csomag, melynek használatával a tanárok aktívan tudják támogatni a tanulók pályaaalkalmassági készségeinek fejlődését; olyan *soft-készségeken* és ismereteken keresztül, mint kezdeményezőkéesség vagy épp a gazdasági és vállalkozói ismeretek. Sikeres projekt esetén az érintett tanulók alkalmassá válnak a szakmán belüli önfoglalkoztató munkavégzésre.

Jelen tanulmány ennek a programcsomagnak a kidolgozásában tölt be kulcsfontosságú szerepet, hiszen ez hivatott bemutatni a magyar és a szlovák szakképzési rendszer működését, valamint összevetni az együttműködési lehetőségek legsarkalatosabb pontjait a szakértői csapatnak, s a továbbiakban – természetesen - az e területen ténykedő szakembereknek.

A megfogalmazott állítások és következtetések időkapszulát jelentenek a 2017-es állapotokról a két országban. A tanulmány értelmezéséhez ezt minden esetben érdemes figyelembe venni. Az olvasáshoz, értelmezéshez, művelődéshez, használathoz sok sikert kívánunk minden olvasó számára.

Magyarország és Szlovákia demográfiai összevetése

A tanulmánynak nem célja a két országot teljes körűen elemezni demográfia szempontból, azonban bizonyos tényezőket fontos figyelembe venni, hiszen a társadalmi expanzió, az oktatás és a foglalkoztatás közvetlen kapcsolatban van a szakképzéssel és e pontok egymásra kölcsönösen hatnak. Ezen említett pontok összevetése történik meg röviden ebben a fejezetben.

Magyarország és Szlovákia demográfiai összevetése a szakképzési rendszer fényében

2016-ban a CEDEFOP felmérte mind Magyarország, mind Szlovákia szakképzési rendszerét, s eredményeiket egy-egy átfogó jelentés formájában tették közre. Az adatok alapos demográfiai alátámasztottsággal jelennek meg mindkét jelentésben. Az általunk felhasznált adatok többnyire ezeken a jelentéseken alapulnak, illetve kiegészülnek az Eurostat frissebb adataival a pontosabb összehasonlítás érdekében.

Alapadatok

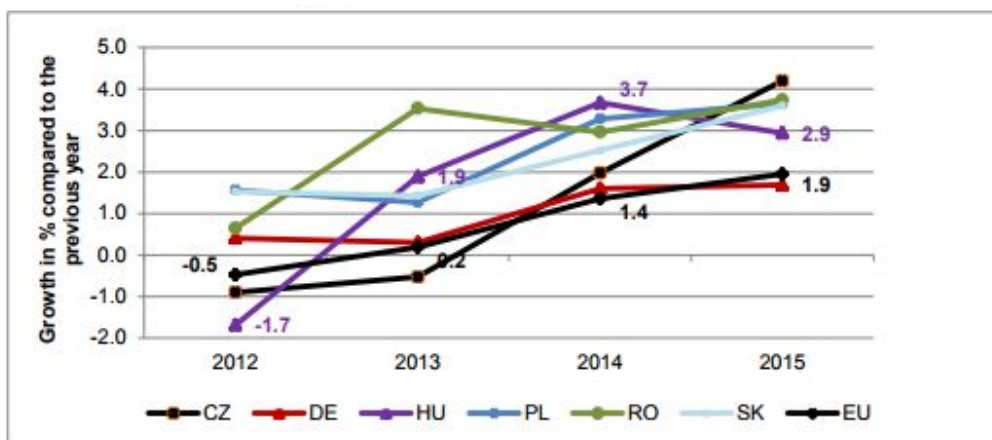
2015-ben Magyarország össznépessége 9.855.571 fő volt, míg Szlovákiáé (kicsit nagyobb, mint fele akkora területen, négyzetkilométerre vetítve) 5.426.252 a következő év elején. Az alap demográfiai problémák többnyire megegyeznek a két országban: Magyarországon a népesség 2.5 százalékkal csökkent 2007 óta, köszönhetően a fokozott migrációnak, illetve a természetes népességcsökkenésnek. Szlovákiában a tendencia még nem ennyire szembetűnő, hiszen a hivatalos népességcsökkenést csak 2020-tól várják – addig kiegyensúlyozza a többnyire EU-n belülről érkező betelepülés – de a probléma fennáll, hiszen a 0-24 éves korig terjedő iskoláskorúak száma harmadával csökkent az elmúlt száz évben; s várhatóan 2060-ra az ország lesz az EU legtöbb időskorú állampolgárával rendelkező országa. Szlovákiában a szlovákok aránya 80.7 százalék, a népesség további részét magyarok (8.5%),

romák (2%) és további, vegyes kisebbségek teszik ki. Hasonló az arány a magyaroknál, ahol a társadalmi többséget a magyarok alkotják 83.7% százalékkal, azonban a fennálló további százalékokon 13 nemzeti és vagy etnikai kisebbség osztozik összesen. Közülük harmadik helyen állnak a szlovákok, akik önbesorolás szerint körülbelül 36 ezer fővel rendelkeznek Magyarországon.

A téma szempontjából mindkét országban alapvető és égető demográfiai problémának mondható az iskoláskorúak aránya (mely Szlovákia esetében feljebb már bemutatásra került): a magyar adatok 8.3%-os csökkenést mutatnak az elmúlt tíz évben (*Cedefop-Refernet, 2016; Cedefop 2016; Eurostat*). Ezen számok mindenképp ki fognak hatni mindkét ország szociális, közoktatási és foglalkoztatásügyi rendszereire is.

Gazdaság és foglalkoztatás

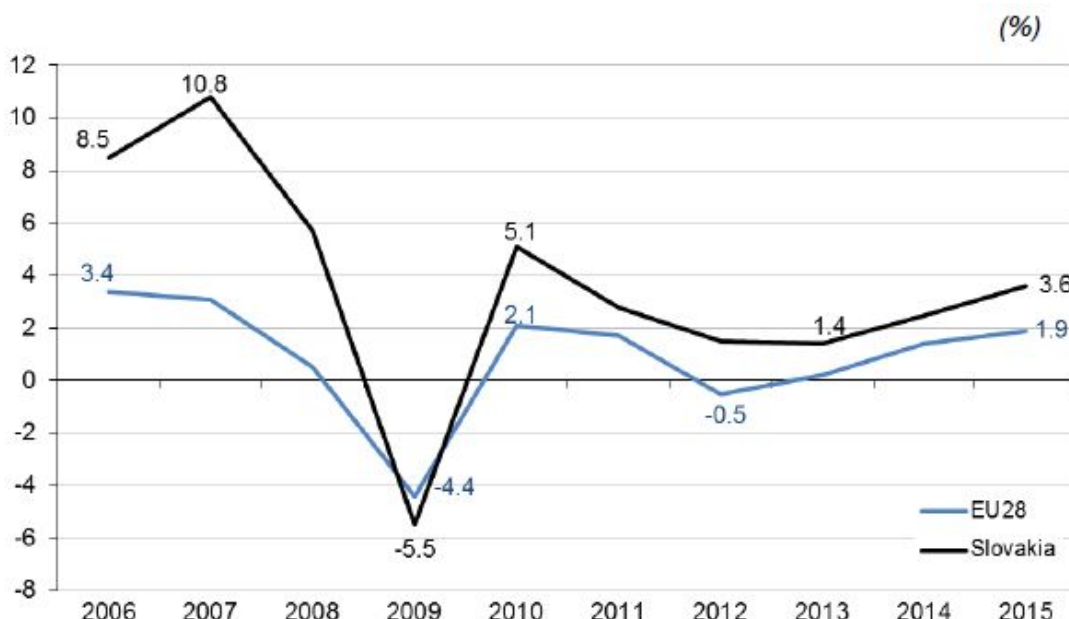
2015-ben több pozitív változás is történt a magyar gazdaság folyamataiban, megítélésük azonban sokszor kettős a háttérben álló oktatási rendelkezések miatt. A GDP 2.9%-al nőtt (EU átlag: 1.9%, lásd ábra 1.), a háztartási fogyasztás 3.1%-al, a nettófizetések 7.4%-al. 2012-höz képest az aktív korúak száma 12.3%-al nőtt 2016-ra Magyarországon, a munkanélküliség 4%-al csökkent. Ezekhez a számokhoz azonban fontos tudni, hogy Magyarországon megtörtént a közmunkaprogram bevezetése, valamint az iskoláztatási korhatár 18-ról 16-ra csökkentése, így a népességi értelmezések a 15 fölötti aktív korúak számát mérik. A 18 fölöttiekre csökkentve a számadatokat, a növekedés mértéke 8% körül mozog, mely megfigyelhetővé teszi az átlagosan 2-2.6% közötti évenkénti növekedést. Jelenleg Magyarországon a legtöbb aktív dolgozó a 40-44 év közötti korosztályban van, ők a dolgozók 86%-át teszik ki; kor szempontjából pedig az összes aktív korú közül 65%-ot fednek le. (*Cedefop-Refernet, 2016; Eurostat*)

1. ábra: Az éves GDP növekedés az EU-ban, Magyarországot és Szlovákiát is beleértve. (forrás: Cedefop-Refernet, 2016)

Szlovákia is sikeres éveket zárhat maga mögött gazdasági és foglalkoztatási szempontból, s olyan címeket tudhat magáénak mind a világ legnagyobb autógyártó országa egy főre vetítve; illetve mint az EU legaktívabb nyílt kereskedelmét (GDP-hez mérten) folytató országa (Eurostat, 2015, Cedefop 2016).

Azonban pont ezek a tulajdonságai teszik Szlovákiát extrém módon sebezhetővé a gazdasági változásokkal kapcsolatban, hiszen az összdolgozók 37%-a dolgozik valamilyen formában a gyártás-előállítás szektorban, melyet többnyire az autógyártás dominál. S ahogy az a 2009-es éven is látszódik, a külkereskedelmi igény elapadása drasztikusan veti vissza az átlagosan évi 3%-os GDP növekedést Szlovákiában. (Eurostat, 2015, Cedefop 2016). Ezt szemlélteti az alábbi kép is, mely a 2009-es regressziót méri a szlovák gazdaságban az EU átlaghoz képest. (forrás: Cedefop 2016).

2. ábra: Regresszió a szlovák GDP-ben 2009-ben (forrás: Cedefop 2016).

Szlovákiával kapcsolatban fontos még megjegyezni, hogy a foglalkoztatás erős korrelációt mutat az egyén oktatási eredményeivel: minél magasabb szintet végez valaki, annál valószínűbben lesz foglalkoztatva. Ez is lehet összefüggésben azzal, hogy az elmúlt években több mint 60%-os növekedés figyelhető meg a legalább érettségig adó képzések iránt az országban. A foglalkoztatási szám adatok pedig alátámasztják a tendenciát: az érettségivel rendelkező egyéneknek csupán 5.6%-a volt 2016-ban munkanélküli, míg szakmunkásképzőkben ugyanez az arány 25.5%, a szakiskolákban pedig 18.3. Magyarországon a tendencia hasonló, az arányok viszont összesimulnak az általános iskola végzettség után, s 9% és 4% között mozognak, ahol a 9% a szakoktatásban részt vett munkások aránya, a 4% pedig az egyetemet végzetteké (Cedefop-Refernet, 2016; Cedefop 2016; Eurostat).

A szakképzésre ható foglalkoztatási rendelkezések

Az elmúlt években mindkét országban jelentős változások zajlottak a szakképzés és a szakoktatás területén, melyek első sorban az oktatást és az oktatásszervezést érintették. Magyarországon 2011-ben történt meg a duális képzésre való átállás (MKIK, 2015), melyet

aztán a 2016/2017-es tanévtől a háromszintű, centralizált szakoktatás bevezetése követett, többek között az ISCED-szintekhez való pontos alkalmazkodás okán (*Cedefop-Refernet, 2016*). Ezért is – mivel a fő fókusz az oktatáson volt –, az elmúlt években Magyarországon a foglalkoztatásügyi rendelkezések kevésbé érintették a szakképzés, vagy a korai iskola elhagyás témáját. Fontos viszont megjegyezni a közmunkaprogram bevezetését, mely a munkanélküliség visszaszorítását célozta meg (tehát közvetetten áll kapcsolatban a célcsoporttal).

Szlovákia esetében összetettebb rendelkezések történtek az elmúlt években a foglalkoztatásügyi szakképzésre ható ágazatában, habár a szlovák szakképzés is épp a duális képzésre való átálláson megy keresztül. 2014 óta a szlovák Foglalkoztatási, Szociális és Családügyi Minisztérium évi akcióterveket készít, melyben a szakképzésre is kitér, mindezt a Foglalkoztatás 2020 nemzeti stratégián belül. A stratégiának és az akcióterveknek több al-lépcsője is van, mely közvetlen kapcsolatban áll a szakoktatás és a szakképzés sikerességével. Ilyenek például a bevezetett szociális ösztöndíj-programok (ESF), vagy a képzési segítség azon 29 év alatti személyeknek, akik épp munkanélküliek (NEET). A Foglalkoztatás 2020 nemzeti stratégia éves indikátorokkal dolgozik, melyet minden tárgyév végén értékelnek és felülbírálnak. (*Cedefop 2016*)

A szakképzésbe járók száma

Mind Magyarországon, mind Szlovákiában jelentős hányadát teszi ki a szakképzésben, illetve a poszt-szekunder oktatásban jelentkezők- járók-végzők száma az összes tanuló számához képest. Ezen adatok kifejezetten kruciálisak kutatásunk, illetve a projekt munkája szempontjából.

A magyarországi adatok azt mutatják, hogy az összes tanuló mintegy 41%-át teszi ki a szakoktatásban, szakképzésben tanulók aránya – a gimnázium felértékelődése ellenére is. S a 2016-os intézményrendszeri változtatások után is hasonló arányokat mutattak a felvételi adatok (összesen több mint 50.000 hallgató/év). (*Bihali, 2016*)

A szlovákiai adatok még ennél is nagyobb népszerűséget mutatnak Szlovákián belül: a középfokon végzettek mintegy 70%-a végez valamilyen szakképzési intézményben (legyen az poszt szekunder, vagy szekunder). *(Cedefop, 2016)*

Ennek alapján arra következtethetünk, hogy mindkét állam számára fontos és indokolt a szakoktatás fejlesztése; s összevetve az egyes országok elhelyezkedési-sikerességi rátáival *(lásd lejjebb)* több felmerülő problémát is meg kell oldaniuk ahhoz, hogy a szakoktatásban tanuló hallgatókat sikeresen és sikereket elérve a pályáikon tudják tartani. Ehhez mindkét országnál megoldási javaslatokat teszünk majd.

A magyar és a szlovák szakképzési rendszer

A következő fejezet a magyar és a szlovák szakképzési rendszer tagolódását, fejlődését és legkurrensebb állapotát hivatott bemutatni, kitérve a sajátosságokra, a lehetőségekre és a buktatókra. A fejezetek végén egy rövid összefoglalással zárjuk a bővebben leírtakat, hogy azok aztán könnyen értelmezhetővé tegyék a következő fejezetet.

A magyar szakképzési rendszer

Szakképzési rendszer történelmi kitekintésben

A magyar szakképzési rendszer történelmi elődjeit már a céhek korában felfedezhetjük. Az első iskolaalapítási törekvéseket azonban csak a 17.-18. század felvilágosult abszolutizmusa hozta el. S mivel Ratio Educationis csak közvetlen hatással volt a szakmát adó képzések akkori formájára, ezért egészen a dualizmus koráig kellett várni az abszolutizmust uraló céhek modernizálására (Sanda, 2015).

Ez a modernizálás – vagy legalábbis annak törekvései – összeecsengenek a 2011-ben bevezetett hazai duális rendszerrel. Vörös Katalin 2014-ben így fogalmaz:

„A dualizmus kori magyar szakképzés nemcsak az intézményes, modern szakoktatás kezdetét jelentette, hanem számos elemében egyértelműen párhuzamba állítható a mai folyamatokkal, így például a német duális szakképzés átvételére tett kísérlettel is. Joggal merül fel a kérdés: milyen eredménye volt egykor ennek az újításnak?” (Vörös, 2014, link).

A szerző hosszan kifejti, hogy az igény hasonló volt, mint a 2010-es évek elején: nemzetközisítés, minőségi változás, gyorsítás, foglalkoztatási újítás. Több reformot is bemutat, mely az akkori duális képzés átvételére irányult, s mely a gyakorlati óraszámok növelését célozta meg. Ugyanakkor „zsákutcának” hívja ezt a próbálkozást, mivel a gyakorlat megjelenése mellett az elméletet hagyták elsikkadni. Párhuzamba állítja az akkori központosuló törekvéseket a jelenkorúakkal, s a végén felteszi a kérdést: miképp lehetne ezt most másképp csinálni? (Vörös, 2014)

A párhuzam, s annak ellenére, hogy a második világháború utánig egy független ipari tanonci rendszer volt Magyarországon, a háború után ismét próbálkoztak a duális rendszer bevezetésével. Az ezt elemző Szabó Gábor 1997-ben azt írja, hogy: „[...] a kettéosztott szakképzés nem megvalósítható, ha minden az állam felügyelete alá tartozik. [...] Már nem a vállalatok, azaz a gazdaság, hanem a központi elképzeléseknek megfelelően keretszámok alapján határozták meg a szakképzés szerkezetét, így a duális rendszer már csupán látszólagos volt, a gazdasági szereplők beleszólása nélkül.” (Szabó, 1997, 29. o.)

A szocializmus erre a szakmunkásképző, illetve az emelt szakmunkásképző iskolák bevezetésével reagált, ahol tág szakma kínálat mellett (kezdetben több mint 300) a gyakorlatot újra decentralizálták az egyébként centralizált állami gazdaságban. Idővel azonban a differenciálás elhagyása mellett döntöttek: a tananyagot újra egységesítették, a gyakorlatot központosították, a szakmák számát csökkenteni kezdték (egészen 128-ig). (Zsoldos, 2016).

Ezután a szakképzés újabb válságba került, s válaszként 1973-tól megjelentek a technikus képzők, melyek aztán egészen a rendszerváltásig kitartottak, ezzel hatalmas munkaerőhiányt gerjesztve a frissen demokráciává vált államban. (Szabó, 1997)

Az MKIK 2015-ös tanulmányában Modláné Görgényi Ildikó foglalja össze a rendszerváltás utána törekvéseket, melyet '93-tól Zsoldos a következőképp foglal össze:

- „1993 és 1996 között: Megalkották az OKJ-t (Országos Képzési Jegyzék). Ebben az időszakban közoktatási, szakképzési, felsőoktatási, valamint kamarai törvényeket léptettek életbe.
- 1997 és 1998 között: Ebben az időszakban elkezdtek felkészülni az Európai Unió csatlakozására, a gyakorlatban is bevezették az OKJ-s szakképesítéseket, ekkoriban ismét elkezdett növekedni a kereslet a szakképzett munkavállalók iránt.
- 1998 és 2002 között: Bevezették a Nemzeti Alaptantervet és a kerettantervi rendszert, kialakították a szakmacsoportos képzést.
- 2003 és 2009 között: Egyre több jel utalt arra, hogy válság van a hazai szakoktatásban, amelyekre nem érkezett valódi megoldás, inkább csak próbálkozások történtek.
- 2010 és 2013 között: Ekkor ismét bevezetik a duális szakképzést.” (Zsoldos, 2016, 17. o.)

Ebben az időszakban az általános iskola után a nem gimnáziumban tovább tanulók szakközépiskolában vagy szakiskolában folytathatják tovább tanulmányaikat. Itt az általános képzés mellett, gyakorlati, avagy ún. ágazati órákat is hallgatnak, s négy év után lehetőségük is van érettségit is tenni, majd akár, közép, akár felsőfokon folytatni tovább. Ez a szakközépiskolai rendszer. (Zsoldos, 2016) A további intézménytípusokról, s a jelenleg is zajló átalakulásokról (melyek később még kifejtésre kerülnek) Zsoldos így fogalmaz, 2016-ban:

„A legújabb, három éven át tartó szakiskolai képzés a legelső évfolyamtól biztosít mind közismereti, mind gyakorlati képzést. Ahogy a tanuló halad tanulmányaival, úgy csökkennek a közismereti órák, és nőnek a gyakorlati órák számai. A korábbi évekhez képest a gyakorlati órák száma jelentősen nőtt.

2016 szeptemberétől létrehozták a szakgimnáziumok rendszerét, amelyben a tanulók egyszerre szerezhethetnek érettségit és technikus végzettséget. Lényegében hasonló elven működik, mint a korábbi szakközépiskolák, azonban itt már sokkal több ágazati órával találkozhatnak a diákok. Az állami fenntartású - Nemzetgazdasági Minisztérium fenntartásában működő - szakképzők pedig úgynevezett szakképzési centrumok alá tartoznak, 2015 óta. A centrumok önálló költségvetési szervként funkcionálnak. Megyéenként maximum 3, Budapesten maximum 10 szakképzési centrum lehet. Tehát 2016. szeptember 1-én átalakultak a szakképző iskolák. Új intézménytípusok jöttek létre. Az eddigi szakiskolákból, szakközépiskolák, a speciális szakiskolákból, szakiskolák, a szakközépiskolákból, pedig szakgimnáziumok lettek. A változtatások szükségesek voltak, mert a szakképzésben tanulók száma rohamosan csökken.” (Zsoldos, 2016, 17-18. o.)

A szakképzési rendszer törvényi szabályozása

Megállapítható tehát, hogy Magyarországon 2011 óta zajlik a szakképzés újrareformálása; a duális oktatás újszerű honosítása; 2015 óta a szakképzési centrumok bevezetése (előzőleg TISZK) és kamarai garanciavállalás, valamint 2016 óta az új intézményrendszer megalkotása. A reformfolyamatba belevont szervezetek (időrendi sorrendben) a Nemzetgazdasági Minisztérium, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, valamint a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ. (Infojegyzet, 2017)

A szakpolitikai munkákat leginkább meghatározó elemzések, iratok és törvénykezés a következők:

- Koncepció a szakképzési rendszer átalakítására, a gazdasági igényekkel való összehangolására (2011, Nemzetgazdasági Minisztérium)
- Szakképzés a gazdaság szolgálatában koncepció (2011, Nemzetgazdasági Minisztérium)
- 2011. évi CLXXXVII. törvény
- Duális képzéssel Magyarországon (2015, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara)

Ezek közül a legfontosabb a törvényi szabályozás, mely rendelkezik a szakképzés intézményrendszeréről, az oktatás menetéről, a szakképzés áráról, a képzési jegyzékről és egyéb, a szakképzés befolyásoló tényállásokról. S melynek legfontosabb általános pontjai így hallatszanak: (Oktatás.hu, n.é.)

„A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvényt (a továbbiakban: Szt.) a „munkaerőpiac és a gazdaság által keresett és elismert szakképesítéseknek az esélyegyenlőség elve érvényesítésével történő megszerzésének biztosítása, a globális és a nemzetgazdaság igényeinek kielégítésére egyaránt alkalmas, rugalmas, a foglalkoztathatóságot elősegítő szakképzési rendszer működésének elősegítése, valamint az Alaptörvényben meghatározott művelődéshez és munkához való jog érvényesülése céljából” alkotta az Országgyűlés. (a törvény preambuluma)

A szakképzett munkaerő felkészítése

- a közoktatás részét képező iskolai rendszerű szakképzés,
- a felsőoktatás részét képező felsőfokú szakképzés és
- az iskolarendszeren kívüli szakképzés keretei között folyhat.

Az Szt. rendelkezéseit alkalmazni kell mind az iskolai rendszerű, mind az iskolarendszeren kívüli szakmai képesítések esetén. Utóbbiaknál alkalmazni szükséges a felnőttoktatásról szóló törvény rendelkezéseit is.

A szakképzés tartalmi szempontból lehet

- az állam által elismert szakképesítés megszerzésére irányuló,
- a Köznevelési Hídprogram keretében rész szakképesítés megszerzésére irányuló,
- a munkakör betöltéséhez, foglalkozás, tevékenység gyakorlásához szükséges képesítés megszerzésére felkészítő,
- a szakmai tevékenység magasabb szintű gyakorlásához, a mestervizsgához szükséges ismeretek elsajátítását biztosító képzés.

1. A szakképzés ingyenessége

Magyarországon az első, állam által elismert szakképesítés megszerzését az állam az iskolai rendszerű szakképzés keretein belül – az Szt., valamint a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvényben (a továbbiakban: Nkt.) meghatározott feltételekkel – ingyenesen biztosítja a szakképző iskolai tanulók számára. (Szt. 1. § (1) bekezdés)

2. A szakképzés intézményei

A szakképzés intézményei: (Szt. 4. § (1) bekezdés)

- a szakközépiskola,
- a szakiskola, beleértve a speciális szakiskolát és a készségfejlesztő speciális szakiskolát is (a továbbiakban a szakközépiskolával együtt: szakképző iskola),
- az állami felnőttképzési intézmény, valamint
- a felnőttképzésről szóló törvényben meghatározott, iskolarendszeren kívüli szakmai képzést folytató intézmény.

A szakképző iskola a szakképzési feladata hatékonyabb ellátása érdekében térségi integrált szakképző központ keretében működik. (Szt. 4. § (2) bekezdés)” (Oktatás.hu, n.é.)

A 2016/2017-es tanévtől aztán ez a kidolgozott rendszer alakul majd át, melynek bemutatás alább történik meg.

Az átalakuló szakképzési rendszer

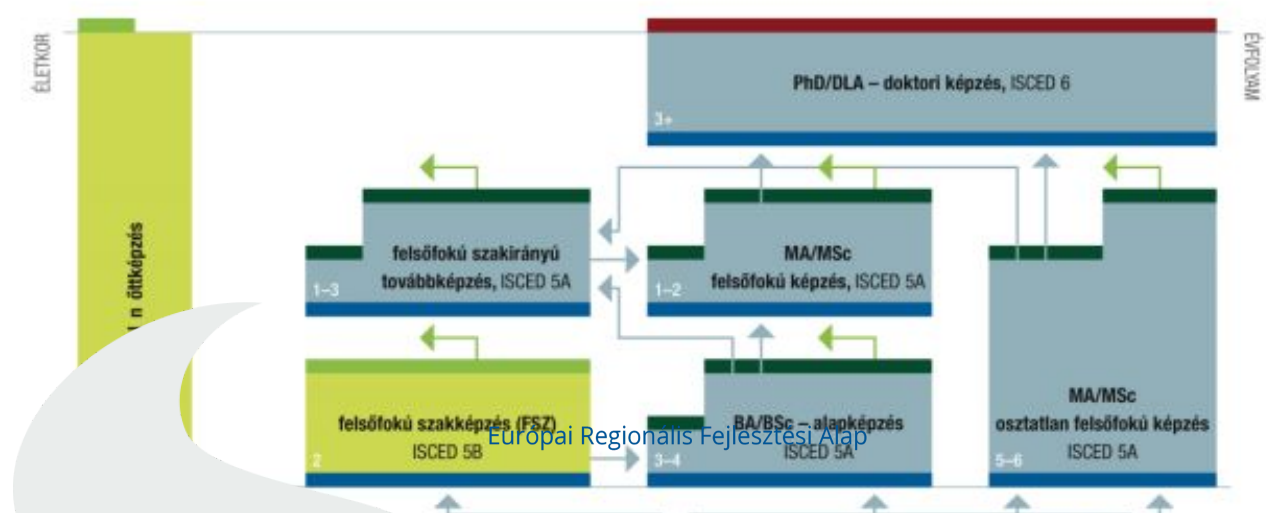
A fentebb felvázolt változások végigkövetése azonban nem váltja ki azt, hogy az újra és újrászerveződő szakképzés minden esetben be tudjon illeszkedni az EU2010-es Élethosszig tartó tanulás stratégiájához, s természetesen, hogy átalakulása alatt minél jobban beváltsa az EU2020 „a korai iskolaelhagyás csökkentése” és a „lemorzsolódás visszaszorítása” stratégiáját.

Az e stratégiákhoz történő beágyazottság okán többször is készült az átalakulóban lévő magyar szakoktatás kapcsán folyamatábra, mely folyamatábrák közül hármat fogunk bemutatni összesen. A legelső folyamatábra a 2011/2012-es, a frissen bevezetett, de még nem mindenre kiterjedő duális képzés évét jeleníti meg az egész rendszer és az Élethosszig tartó tanulás vonatkozásában. Itt megfigyelhető a szakoktatás és a szakképzés tagoltsága (jellemzően 8+3 éves rendszer); a felzárkóztató oktatás intézményspecifikuma, valamint a poszt szekunder oktatás többretegűsége. (lásd: 3. ábra)

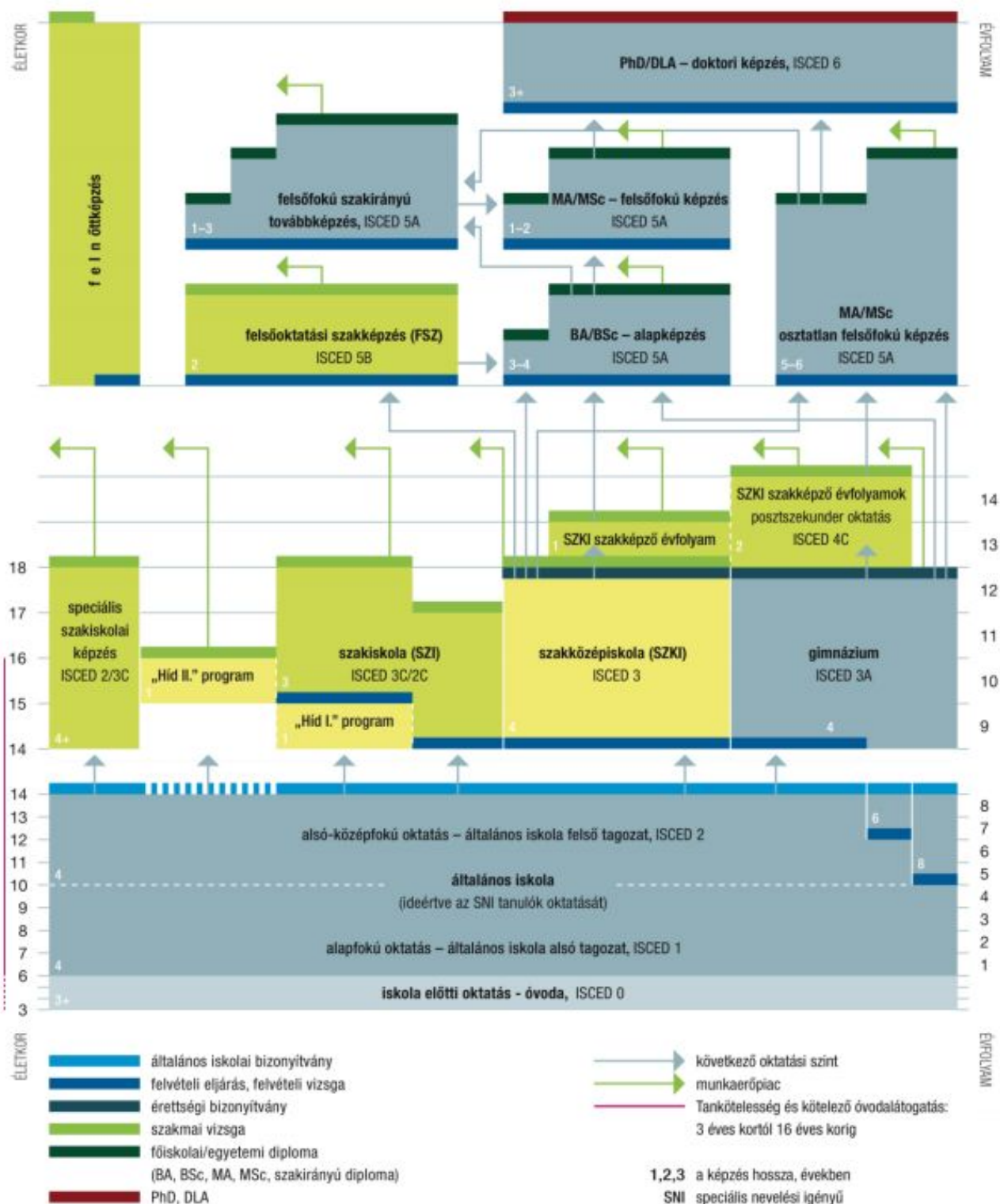
Ehhez képest a 4. ábra egy átláthatóbb, esélyegyenlőségi programokkal támogatott, több intézményrendszerű oktatási rendszert mutat, ahol a poszt szekunder oktatás egy évvel rövidebb, a felsőfokú szakirányú továbbképzések pedig egy évvel hosszabb rendszerben valósulnak meg. Itt már a duális rendszer nem elkülönülő, hanem általános módszertan. (lásd: 4. ábra)

Az ábrák összevetéséből is jól megfigyelhető, hogy a törvénykezés célja nem csak az egyszerű központosítás volt a duális rendszer átláthatóbbá tétele, esélyegyenlőségi szempontok érvényesítése és a szakoktatás minőségének emelése (ISCED átrendeződés), valamint az általános közoktatás és a szakoktatás közötti törésvonal (plusz évek) csökkentése.

A magyar oktatási rendszer – 2011/2012

A magyar oktatási rendszer 2013-tól

SEQ ábra 1* ARABIC 4. ábra: A magyar oktatási rendszer 2013-tól, forrás: ReferNet, 2012

Az aktuális szakképzési rendszer

A jelenleg is hatályban lévő szakképzési rendszer tehát a 2016-os tanévben lépett életbe, mellyel létrejöttek a fentebb már röviden bemutatott intézménytípusok. Megnevezésük szerint: a szakgimnáziumok (előző szakközépiskolák), az új típusú szakközépiskolák (előző szakiskolák), szakiskolák (előzőleg sajátos nevelésű igényű tanulókat tanító szakiskolák), valamint a poszt szekunder szakirányú továbbképzések. (Cedefop-ReferNet, 2016)

Zsoldos így fogalmaz a képzés megreformálásának hatásairól, mechanizmusairól: „Érettségi vizsgát már nem csak a volt szakközépiskolások (jelenleg: szakgimnáziumi diákok) szerezhettek, hanem még a régi rendszerben szakiskolásoknak nevezett tanulók is.

A volt szakiskolások 3 éves párhuzamos közismereti és szakmai képzés után automatikusan lehetőséget kapnak az érettségi megszerzésére. A 3 év után először komplex szakmai vizsgát kell tenniük, utána pedig 2 év érettségire felkészítő évfolyam után megkezdhetik az érettségi vizsgát.

A szakgimnáziumok esetében a képzés ágazati szinten történik 9-től 12. évfolyamig. 12. után úgy, mint eddig érettségit tehetnek, a változás itt nem az érettségit érintette, hanem hogy a szakmai képzés tartalma a 4 év során kibővült, tehát a diákok mélyebb szakmai ismereteket szerezhettek a tanulmányaik során. Ezen kívül a gyakorlat is hangsúlyosabb lett a reformnak köszönhetően. Az érettségi megszerzése után pedig lehetőség van emelt szintű képesítés megszerzésére.” (Zsoldos, 2016, 19. o.)

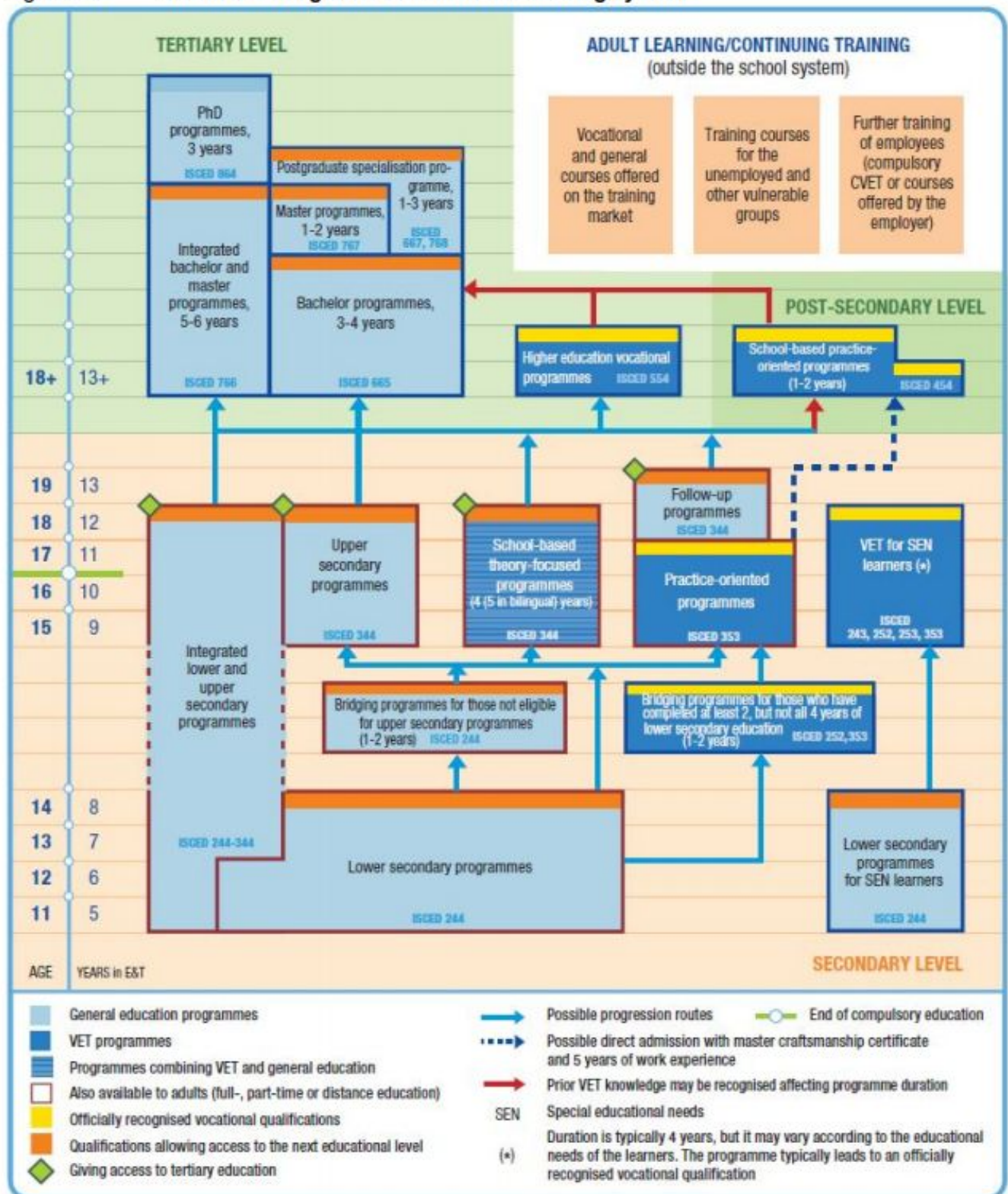
Az új rendszerben a gyakorlati képzést a Kamarák irányítják, azonban a vállalati tanulószerveződés elve megmarad. Újdonság, hogy az előzőleg régóta nem változott ösztöndíjak összegei emelkedtek, és kiterjednek most már mind a szakgimnáziumok hallgatóira, mind a szakközépiskolák hallgatóira – amennyiben államilag elismert hiány-szakképesítést végeznek¹. (Zsoldos, 2016).

Az új típusú rendszert hivatott bemutatni a következő oldalon a harmadik, angol-nyelvű folyamatábra, ahol a sötétkék színnel jelölt dobozok jelzik a szakképzés változásában érintett elemeket. S ezek által megállapítható, hogy míg látszólag csupán a rendszerek átnevezéséről

¹ A hiány-szakképesítés magába foglalja azokat a szakmákat, melyből kiemelkedően kevés van az adott régióban, megyében (a meghatározás megyei lebontásban történik). Megyénként 20 ilyen szakirányt jelölnek ki államilag, ahova történő jelentkezéssel további kedvezményekhez lehet jutni (pl. ösztöndíj).

van szó, addig a változtatások főleg minőségi és átjárhatósági okokat sejtetnek fel az előző rendszerekhez képest. (lásd: 5. ábra).

Figure 10. VET in the Hungarian education and training system

NB: ISCED-P 2011. EQF levels have not yet been defined.
 Source: Cedefop and ReferNet Hungary.

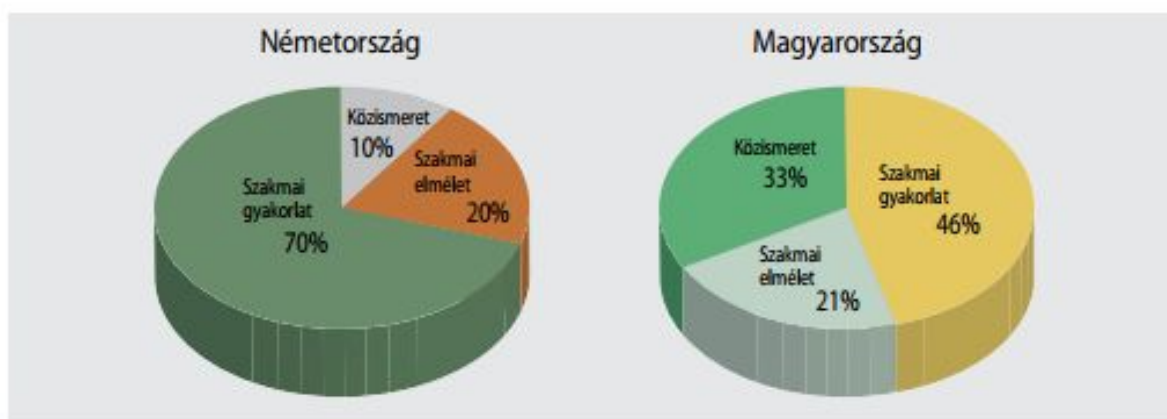
SEQ ábra * ARABIC 5. ábra: A magyar szakiskola rendszer az élethosszig tartó tanulás folyamatábráján, 2016-tól.
 (forrás: Cedefop-Refernet, 2016)

A magyar duális rendszer sajátosságai

Annak ellenére, hogy a magyar rendszer a német rendszer mintájára szerveződött, több lényegi eltérés is található a két rendszer között. Ilyen eltérések jelentkeznek a tananyagban, a vállalati együttműködések terén, és a pályaválasztásban. Ez a három sarokpont az, mely a magyar szakképzésben sokszor egyszerre jelenik meg megoldásként és problémaként. Ebben az alfejezetben e sajátosságokat mutatjuk be röviden.

Tananyag és tanrend

A legjelentősebb különbség a tananyag tekintetében a képzés felfogásán is meglátszik, ugyanis míg Németország a képzés munkavállalói jellege dominál, addig Magyarországon az iskolai jelleg a meghatározó. Ezt támasztja alá az alábbi ábra is, mely a tananyag-a gyakorlat és a szakmai tananyag megosztását mutatja be. (lásd: 6. ábra).

Forrás: Sikora Henriett

6. ábra: A gyakorlat és az elmélet arányszámának összehasonlítása (forrás: MKIK, 2015)

A Kamara továbbá így fogalmazza még meg az ehhez kapcsolódó eltéréseket: „[...] A hazai duális képzés erősítésével, az ehhez kapcsolódó kedvező jogszabályi változásoknak – közöttük a kamarai garanciavállalás bevezetésének – köszönhetően jelentős előrelépések történtek a munkavállalói jelleg erősítésére. A szakmát tanuló diák első lépésben egy szakképző iskolába iratkozik be, majd ezt követően kerülhet ki iskolán kívüli gyakorlati képzőhöz. A gyakorlati

képzés tanulószerveződéssel történő megszervezésében a kamara a garanciavállaláshoz kapcsolódó tevékenységekkel alapvető szerepet játszik.

A német rendszerben a tanuló első lépésben munkaviszonyt teremt egy gazdálkodó szervezetettel, amelyik megszervezi számára a gyakorlati képzést. Ezt követően iratkozik be egy szakképző iskolába, ahol az elméleti oktatása folyik. [...] Különbség a tanulói pénzbeli juttatásban is fellelhető. A német rendszerben a munkaszerződés alapján járó tanulói bér piacfüggő, ágazatonként jelentősen, akár kétszeres mértékben is eltérhet, továbbá a gyakorlati idő 8 óra naponta. Magyarországon a tanulóknak nyújtott juttatások szintén differenciálhatóak, a törvény csak a minimális mértéket szabja meg. Ugyanakkor az összeg emelésénél figyelembe veszik a tanulmányi előmenetelt, a gyakorlati képzés során nyújtott teljesítményt és a diák szorgalmát.” (MKIK, 2015, 43. o.)

Ugyancsak különbség az a német és a magyar rendszerben, hogy a német rendszerben a gyakorlati tanulmányok idejétől függően változhat a képzés hossza. Magyarországon a képzés hossza állandó, szerkezete tömbösített formában lett biztosítva.

Viszont vannak mindkét rendszerben hiányos, de legalábbis szürke foltok. Ezek a legtöbb esetben az elméleti anyaghoz tartoznak. Mindkét rendszerben nehéz megtalálni a tananyagban belül az ún. „soft-skilleket”, melyek egy jövőbeli vállalkozói attitűdhez elengedhetetlenek lehetnek; szinten kérdéses a különböző munkaszervezési vagy IKT képességek tanítása az egyes képzésekben; valamint a pályaszocializáció és a pályaeorientáció is. S habár a német képzés arra alapoz, hogy a tanuló az ún. „learning-by-doing” módszerrel ezeket is megszerzi – a biztosíték semmivel sem nagyobb rá, mint hogy a magyar tanrendben a tanulói igényekre támaszkodva egyszer csak előkerül.

Vállalati együttműködés

Jelenleg Magyarországon a gyakorlati képzésben a diákok három módon tudnak részt venni. E három mód a következő: tanulószerveződés keretében, együttműködési megállapodás alapján vagy az oktatási intézmény tanműhelyében. (MKIK, 2015)

A tanulószerveződés hosszú múltra tekint vissza a magyar szakképzés történetében, meghatározó szerepe miatt bővebben szólnunk róla. Az MKIK így fogalmaz róla: „1993-ban

törvényi szinten került bevezetésre a tanulószerveződés intézményrendszere. Azóta többször módosult a feltételrendszere, a tartalma, a működtetése a kamara által jelzett gazdasági igényeknek megfelelően. A változások nyomán 2012-re a duális szakképzés egyik alappilléreivé vált. Az elmúlt közel 20 évben a duális képzés lényegét jelentő tanulószerveződések száma a nyolcszorosára növekedett, és ez sikertörténetnek tekinthető a magyar szakképzés történetében.” (MKIK, 2015, 48. o.)

Definíció alapján: „[a] tanulószerveződés az első szakképzési évfolyam kezdetétől köthető az állam által elismert szakképesítésre való felkészítés céljából gazdálkodó vagy egyéb szervezettel.” (MKIK, 2015, 48. o.) 2015 óta a kamara is ellen jegyzi ezeket a szerződéseket, ezzel biztosítva a minőséget melyben a tanuló részesül; de amennyiben a tanuló nem talál megfelelő helyet úgy a kamara online eszközén keresztül segít neki megtalálni azt: ez az ún. kamarai garanciavállalás. (Infojegyzet, 2017)

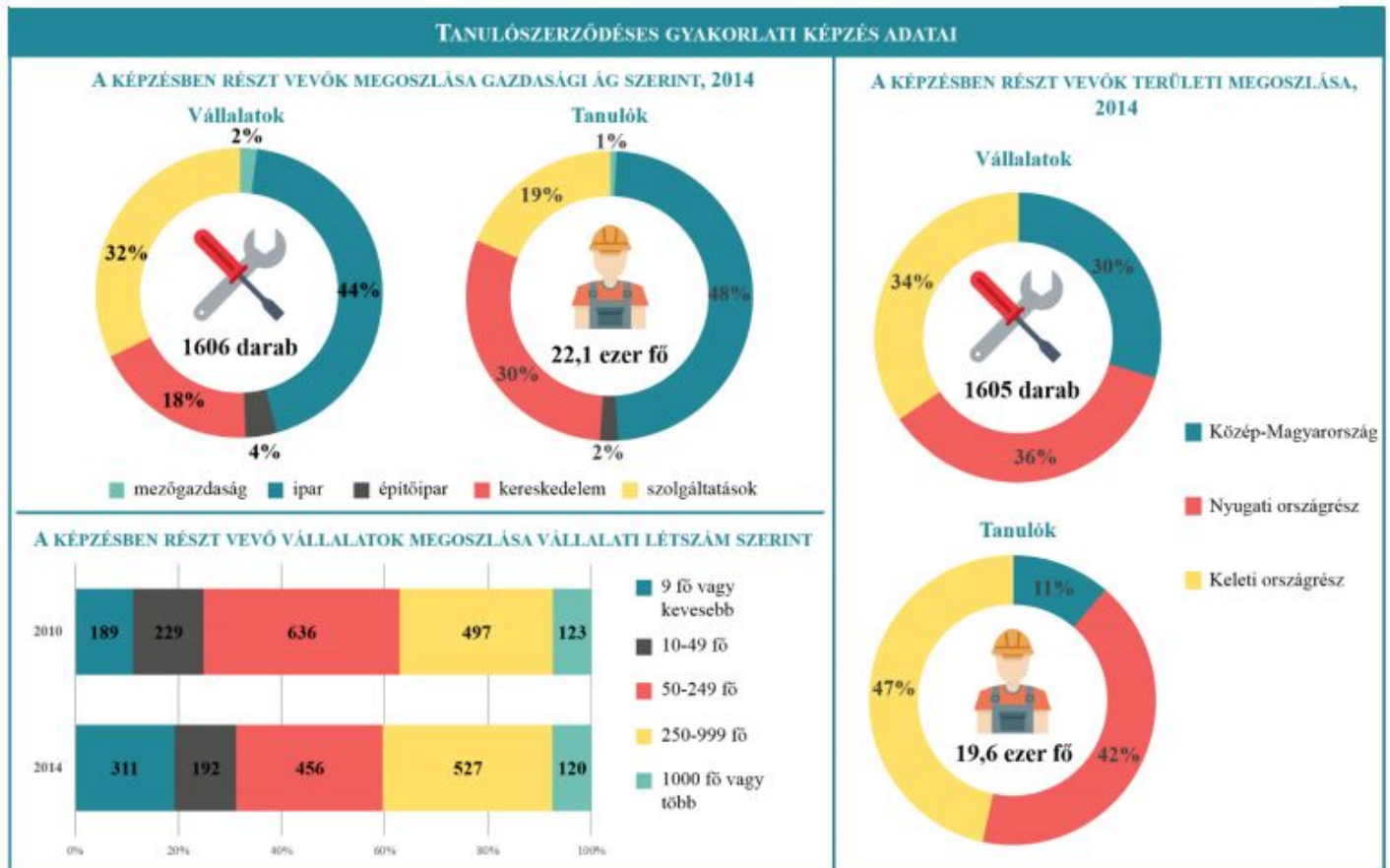
Amennyiben a Kamara valamely oknál fogva nem tudja segíteni a hallgatót a gyakorlati hely megtalálásában, vagy ellenjegyzésében akkor „... a szakiskolának kell gondoskodni a tanuló gyakorlati képzéséről, ami az iskolai tanműhelyben vagy együttműködési megállapodás keretében valósulhat meg. Utóbbi a szakiskola és a gyakorlati képzést folytató szervezet között jön létre.” (Infojegyzet, 2017, 3. o.)

A tanulószerveződés hatalmas előnye, hogy több kiváltságot is biztosít a hallgató számára, melyek:

- A valós munkakörülmények között szerzett gyakorlati tapasztalatok,
- a tanuló megtanulja a szervezetnél alkalmazott eszközök, berendezések, technológiák használatát,
- a tanuló beszocializálódik a munkahelyi légkörbe, megismerkedik a vele szemben támasztott követelményekkel,
- a végzést követő elhelyezkedési esélyei javulnak,
- rendszeres havi pénzbeli juttatásban részesül,
- bekerül a társadalombiztosítás rendszerébe, biztosítottá válik, betegség esetén táppénzre jogosult, gyakorlati ideje a szolgálati időbe beszámít. (MKIK, 2015)

2015-ben 50 ezer tanulószerveződést kötöttek Magyarországon, de a fenntartható növekedés érdekében a számok fokozatos növekedésére van szükség. A 2018-as irányszám a 70.000 szerződés elérése. (MKIK, 2015)

A magyarországi tanulószerveződéses rendszer legfontosabb elemeit a következő képen jelenítjük meg. A kép reprezentatív adatokat eredményez. (lásd: 7. ábra)

Forrás: Infoszolg/GVI, 2015.

SEQ ábra 1* ARABIC 7. ábra: A tanulószerveződéses gyakorlati képzés adatai, 2015. (forrás: Infojegyzet, 2017)

Az eredmények sokszínűsége ellenére a kutatáshoz kapcsolódóan a jelentés a következőket fogalmazza meg: „[...] tanoncképzésben részt vevő vállalatok jellemzőiről tehát sok minden tudható, azonban nincs olyan tanulmány, ami átfogó képet adna az általuk nyújtott képzés minőségéről.

Horn (2014) úgy vizsgálta ezt a kérdést, hogy összehasonlította a vállalatoknál szakmai gyakorlati képzést végző szakiskolások (tanoncok) elhelyezkedési esélyét azon szakiskolásokéval, akik az iskolában végezték a gyakorlatot (nem-tanoncok). Eszerint a tanoncok nagyobb arányban (20%) vállaltak munkát közvetlenül a végzés után, mint a nem-tanoncok (12%), de a két csoport közötti különbség idővel csökkent, majd egy évvel a végzés után eltűnt. Ekkor a tanoncok 48, míg a nem-tanoncok 45 százaléka dolgozott.

Az alacsony foglalkoztatási ráta arra enged következtetni, hogy a szakképzés általában nem készíti fel a fiatalokat a munkavállalásra, míg a különbség csökkenése arra, hogy ezen a jelenlegi tanoncképzés sem képes jelentősen változtatni.

Az eredmények tükrében Horn (2014) a tanulók alapkészségeinek növelését szorgalmazza, ami egybeesik a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetségének javaslatával. A szervezet egy komplex javaslatcsomag (MGYOSZ, 2016) részeként hívja fel a figyelmet arra, hogy meg kell szüntetni az alapképzés hiányosságait, illetve a szakképzésben mindent meg kell tenni a nem megfelelő alapkészségekkel rendelkező diákok felzárkóztatásáért. Lehetséges megoldásként az alapozó év bevezetését, a közismereti óraszámok növelését vagy belső vizsgakövetelmények felállítását vetik fel.

A jelenlegi alacsony közismereti óraszámok az Európai Bizottság (2016) szerint is fenyegetik az egyes szakképzési programok közötti átmenet lehetőségét, illetve növelhetik a korai iskolaelhagyás veszélyét.” (Infojegyzet, 2017. 4. o.)

Pályaválasztás és soft-skillek

Mint ahogy a fentebbi fejezetben is bemutatásra került, az alapképzés hiányosságai döntő szerepet játszhatnak abban, hogy a frissen végzett pályakezdő el tud-e helyezkedni, illetve pályaelhagyóvá válik-e. A magyar prioritások terén már a 2010-es évektől folyamatosan szó van a pályaaorientáció és a soft-skillek (beleértve a vállalkozói készségeket is) erősítéséről (MKIK, 2015), azonban ezek irányába érdemi előrelépés az elmúlt hét évben nem történt. Egy 2001-es kutatás a következőket határozta meg, mint a legnagyobb hiányok a szakképzésben (munkaadó oldalról), s több elem van, melynek helyzete azóta sem javult a Tempus Közalapítvány kutatásai alapján – bár ott a lista nem minden eleméről esik szó (Tempus, 2013):

- Idegennyelv-tudás,
- Műszaki ismeretek,
- Gazdasági ismeretek,
- Önálló munkavégzés,
- Gyakorlati felkészültség,

- Számítógépes ismeretek,
- Munkakultúra,
- Beszéd-és íráskészség,
- Számoláskészség,
- Munkafegyelem,
- Szakmai felkészültség,
- Együttműködési készség. (*Lannert-Schmidt, 2003*)

S habár a társadalom változásával valószínűleg bizonyos készségek háttérbe szorulnak majd, másik pedig a Start-upok korában felértékelődnek, ennek ellenére a pályaorientáció és a soft-skillsek halmaza sosem lesz elhanyagolható metszet, amikor a szakképzés fejlesztéséről beszélünk. Többek között azért sem, mert, ahogy a fentebbi példák is mutatják, a szakképzés erősítése, a munkaerő megtartása miatt elengedhetetlen lenne egy ezek bevezetésére alkalmas stratégia nem csak kidolgozása, hanem implementálása is – melyet aztán társadalmi igényeknek megfelelően lehet alakítani. A projekt, melynek keretein belül születik-e tanulmány, ennek akár egy szegmensévé is válhat a jövőben a siker esetén. A témát a jövőben elhanyagolni (amikor az adatok alapján minden második szakmunkás pályaelhagyó lesz), semmiképp sem szabad. (*Infojegyzet, 2017*)

Összefoglalás

A fenti fejezetekben bemutatásra kerültek a magyar szakképzési rendszer sajátosságai, gyengeségei, illetve hosszú történelme során a fejlődési fázisai is. Összességként fontosnak tartjuk elmondani azokat a problémaköröket, melyekkel a magyar szakképzésnek a továbbiakban is szembe kell néznie, az elkezdődött fejlesztések ellenére is, *Bihali Tamás, MKIK alelnök, 2016-os előadása alapján:*

- „A szakmáknak több technikusra, szakemberre van szükségük, mint amennyit a képzés kibocsát,
- Hiányzik a modern termelésbe bevonható, jól képzett és megbízható, széles körű alapismeretekkel rendelkező munkavállaló,

- *Előnytelen képzési struktúra – a szakiskolások száma drámaian csökkent bő két évtized alatt,*
- *Bizonytalan szakmai tudás – az alapfokon megszerezhető kompetenciák gyengesége, hiánya.” (Bihali, 2016)*

Ezen pontok nem megerősíthetők a duális rendszer további felülvizsgálata nélkül. Bihali is megfogalmazza, hogy a gyakorlati rendszereket, a pályaorientáció menetét felül kell vizsgálni; a tanulószerveződést meg kell erősíteni; valamint a szakmai képzés minőségét is alá kell támasztani új vizsgarendszerekkel, és mesteroktatókkal. (Bihali, 2016)

A valóság azonban lehet, hogy még ennél is összetettebb; hisz nem véletlen hogy Magyarország többszöri próbálkozásra sem feltétlen tudja implementálni a duális rendszert a maga, máshol működő sikereivel együtt. 2017 végén, az *Infojegyzet* ezzel kapcsolatban így fogalmazott: „Az OECD (2015) szerint a jól működő, magas minőségű szakképzési programok nagyban hozzájárulhatnak egy ország versenyképességéhez, miközben elősegíthetik a fiatalok sikeres átmenetét az oktatásból a munkaerőpiacra. A válság során az is megmutatkozott, hogy a korszerű, főként duális – szakképzést működtető országokban a rossz gazdasági helyzet ellenére is relatíve stabil volt a fiatalok foglalkoztatási rátája.

Horn (2014) azonban figyelmeztet, hogy bár e tény felszínesen vizsgálva arra enged következtetni, hogy a duális szakképzés elősegíti a fiatalok munkanélküliségének csökkentését, ezen oksági kapcsolat tudományosan nem bizonyított. Elképzelhető például, hogy nem magának az alternáló képzési formának van pozitív hatása a munkaerő piaci esélyekre, hanem annak a kulturális közegnek, amiben a vállalatok hagyományosan elkötelezettek a tanoncképzés iránt (ilyen pl. Németország, Ausztria). Ha ez a feltételezés igaz, akkor az intézményi struktúra átvétele nem fogja automatikusan pozitívan befolyásolni az adaptáló országban a fiatalok munkaerő piaci helyzetét.

Azt az OECD tanulmányorozata is kiemeli, hogy a duális szakképzés optimális kialakítása fontos szabályozói kérdéseket vet fel. Az alapvető – modelljellegűen ismertetett – dilemma, hogy a munkáltatók és a tanoncok között érdekellentét feszül a vállalatnál töltött képzési idő hosszát illetően. A gyakorlat elején a tanuló foglalkoztatása nettó költség a vállalatnak, azonban ahogy a tanonc tudása nő és termelékenységé konvergál a képzett dolgozókéhoz, a vállalat elkezd profitálni a foglalkoztatásából. Emiatt a vállalatok abban érdekeltek, hogy a tanuló minél hosszabb ideig maradjon náluk a nettó haszon időszakában. Ezzel szemben a

tanuló érdeke az lenne, hogy a szükséges képességek megszerzése után minél hamarabb megkaphassa a képesítést, és már a tanulói bérnél magasabb piaci bérért vállalhasson munkát (Kis, 2016).

Egy másik potenciális probléma, hogy ha egy vállalat nem elkötelezett a minőségi tanoncképzés mellett, akkor a gyakorlati időt olyan feladatokkal is kitöltheti, amik nem járulnak hozzá a tanuló számára hasznos képességek kialakításához, jövőbeli termelékenységének növeléséhez (Horn, 2014).

Ahhoz, hogy a képzésben résztvevő munkaadók és a tanulók is realizálhassák a potenciális hasznokat, az alábbi közpolitikai kihívásoknak kell megfelelni (Kis, 2016):

- *Úgy kell meghatározni a vállalatnál töltött képzési idő hosszát, hogy az elég hosszú legyen ahhoz, hogy a vállalat profitálhasson belőle, de ne legyen jóval hosszabb annál, amit még a tanuló is hasznosnak – és ez által vonzó képzési alternatívának – érez.*
- *Szakmánként nagyban változhat, hogy mennyi az ideális tanulási idő, azonban ezt kívülről nehéz felmérni, így az erről szóló döntésbe be kell vonni az implicit tudás birtokában lévő munkáltatókat vagy munkáltatói szervezeteket. Érdekeiket harmonizálni kell a tanulói érdekekkel.*
- *A tanulást termelékeny munkafolyamatok keretében kell megvalósítani, amikor csak lehetséges.*
- *Szükség van minőségbiztosítási rendszerre, ami garantálja, hogy a vállalati képzés hasznos készségek fejlesztésére összpontosít.*
- *A magas minőségű képzés biztosítása megköveteli a vállalatoktól az irányítási kapacitások bővítését. E menedzsmentkapacitást is lehet közpolitikai eszközökkel befolyásolni, pl. a tanulókat képző vállalati szakemberek számára tartott továbbképzésekkel.” (Infojegyzet, 2017, 1-2.o.)*

Ezek függvényében megállapítható, hogy a magyar szakképzés-fejlesztési folyamatok ugyan megindultak az elmúlt években, végük azonban koránt sincs, hiszen sokszor még az érdekeltek (vállalatok, tanulók, iskolák, kamarák, kormány) is más és más pontokat kezelnek kruciálisként, mind, ha problémákról, mind, ha megoldásokról van szó. A duális képzés, mint a magyar szakoktatás Szent Grálja – láthatóan - is csak a fenti feltételek mellett tud ezúttal jól működni a hazai rendszerben.

Összességében úgy ítéljük meg, hogy a sikerek eléréséhez szükség van a problémák cselekvési szintjeinek meghatározására, szétosztására: a duális képzés rendszerszintű korszerűsítése nem zárhatja ki a hiányzó pillérek (tananyagbeli hiányosságok, pályaorientáció) pótlását sem. S a végbement rendszer és intézményszintű változások nem hozhatnak megnyugvást azzal, az ál-hittel, hogy a korszerűsítés összes lépését elvégeztük már.

A szlovák szakképzési rendszer

Szakképzési rendszer történelmi és jogi kitekintésben

Szlovákia történelmi helyzetéből adódóan kevesebb önálló eseménnyel rendelkezik a szakképzésfejlesztés területén, mint a Közép-Európai régió legtöbb országa; azonban a történelmi emlékek megosztottsága nem jelenti azok hiányát. Az első Csehszlovák Köztársaság megalapulásáig a magyar és a szlovák oktatásfejlesztés kéz a kézben haladt: a középkorban kialakult céhektől, a felvilágosult abszolutizmus, s a korai dualizmus koráig. A Csehszlovák Köztársaság, s az orosz befolyás alatt azonban a két ország történelme eltávolodott egymástól, s leginkább a régiós tendenciák hatottak ki a szakképzés alakulására a történelmi Szlovákiában; melynek következtében szovjet mintára a hetvenes évek közepén kialakult a mai rendszer elődje – a szakmunkásképző iskolák és a szakközépiskolák intézményi rendszere. *(Capkova és Singule, n.é.)*

1993 után az önállóságát elnyert Szlovákia új erővel kezdte el saját államszerkezetét megszervezni; s mivel gazdasági bevételeinek többsége gyártásból és szakmunkából származott, ezért kiemelt figyelmet fordított a szakképzés működésére – az első átfogó közoktatási rendelkezés (mely a szakképzést is érintette) azonban 1999-ig váratott magára. Szlovákia többek között ekkor csatlakozott az ISCED 1997 rankinghoz is *(Cedefop, 2012)*.

A következő tíz évben aztán több olyan alkalom is volt, melyben a szlovák állam átfogó reformot vezetett be az oktatás korszerűsítésére, népszerűsítésére (sikerrel, hiszen Szlovákia

oktatási rátája 1993 óta 75%-al nőtt). (Cedefop, 2016) Ezek az évszámok a szakképzés vonatkozásában következnek:

- 2001 – Teljes körű nemzeti program, mely meghatározza az oktatás irányát a következő 15 évre; a 12. a 11. prioritási tengely a szakképzés fejlesztése. A törvény az 1989 óta hatályban álló oktatási törvényt váltja fel.
- 2010 – A lisszaboni stratégia implementálása Szlovákiában, ehhez kapcsolódik be később a szakképzésfejlesztést támogató nemzeti projekt, az RSOV. (Vantuch, 2007)
- 2015 – A duális képzés bevezetése. (SZAKC, 2017)

Természetesen ennél több rendelkezés is van, mely valamely módon formálta a szlovák szakképzés fejlődését, s kapcsolódott az általános oktatás 2005-ös, 2007-es, valamint az Élethosszig tartó tanulást törvénybe foglaló 2008/2009-es törvényekhez; vagy a felsőoktatást szabályozó 2002-es/2003-as rendeletekhez. (Vantuch, 2007; InterStudium 2009). Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- „a 245/2008-as iskolatörvény”
 - többek között szabályozza az állami művelődési program (kerettanterv) tartalmát, az ezen alapuló iskolai művelődési program tartalmát, a kötelező pedagógiai dokumentációt, az alkalmazható tankönyveket és taneszközöket, a gyakorlati oktatást, középiskolai tanulmányok befejezését (ezen belül az érettségit), stb.
- a 184/2009-es szakmai képzésről szóló törvény
 - többek között módosítja a szakmai képzés és előkészítés biztosításának feltételeit a szakközépiskolákon és egyéb intézményekben; az államigazgatási szervek, önkormányzatok, munkáltatók és munkavállalók pozícióját és feladatait a szakmai képzés és előkészítés biztosításában, stb.
- a 282/2009-es középiskolákról szóló rendelet
 - többek között leírja a középiskolák és konzervatóriumok típusait, a művelődési ágazatok rendszerét, a tanítás szervezését (ezen belül a szakmai gyakorlati órák szüneteit is), a szakmai oktatás kapcsolódó formáinak szervezését (érettségi utáni 2 illetve 3 éves képzés), stb., továbbá

mellékleteiben 6 kategorizálva felsorolja mindazon szakmai képzések körét, amelyekben államilag elismert képzettség szerezhető,

- *a 318/2008-as középiskolai tanulmányok befejezéséről szóló rendelet*
 - *többek között tartalmazza az érettségi vizsga tantárgyainak listáját (extern és intern illetve írásbeli és szóbeli részre lebontva), a szakközépiskolák érettségi tantárgyainak összetételét (amely kimondja, hogy külön elméleti és gyakorlati érettségi vizsgát kell tenni), leírja ezek formáját és tartalmát, az érettségi utáni képzés záróvizsgájának szervezési részleteit, és az egyes tantárgyak értékelésének irányelveit.” (Interstudium, 2009, 5.-6. o.)*

2009 fontosságát hangsúlyozandó a szakképzés alakításában megjelent a 282/2009-es közlöny, mely megszabta a szakmai képzések körét. Az *Interstudium* 2009-es jelentése alapján a közlöny a következő mellékleteket tartalmazza:

- *„A szakközépiskolák és konzervatóriumok típusai,*
- *A tanulmányi szakok és irányzataik rendszere a gimnáziumokban,*
- *Tanulmányi szakágazatok és szakirányok rendszere a szakközépiskolákban, melyek elvégzésével a tanuló nem teljes középfokú szakképzettséget szerez.*
- *Tanulmányi szakágazatok és szakirányok rendszere a szakközépiskolákban, melyek elvégzésével a tanuló középfokú szakképzettséget szerez.*
- *Tanulmányi szakágazatok és szakirányok rendszere a szakközépiskolákban, melyek elvégzésével a tanuló teljes középfokú szakképzettséget szerez.*
- *Tanulmányi szakágazatok és szakirányok rendszere a szakközépiskolákban, melyek elvégzésével a tanuló felsőfokú szakképzettséget szerez.*
- *Speciális képesség, készség vagy adottság igazolását igénylő tanulmányi szakok és szakágazatok listája.*

A mellékletek egyike külön foglalkozik a konzervatóriumokban megszerezhető képesítésekkel.” (Interstudium, 2009, 3. o.)

Azonban mindezen rendelkezések csak részlegesen hozták el a várt eredményt a szakképzés területén, s a 2009-es válság után a duális képzés 2015-ös bevezetése mellett döntenek, kapcsolódva a 2003-as, közoktatás jövőjét meghatározó rendeletekhez. Ezt előkészítendő 2013-ban a megyei önkormányzatok új feladatokat kapnak a szakképzés fejlesztése kapcsán

a decentralizálás nevében (Molnár, 2014). S így jön létre 2015-ben a szlovák duális képzési rendszer, melynek sikerei – mint azt később látni fogjuk – helyi sikerek, s azóta is ez az egyik legnagyobb kritikája a még a mai napig fejlődő intézményi rendnek.

Az átalakuló szakképzési rendszer

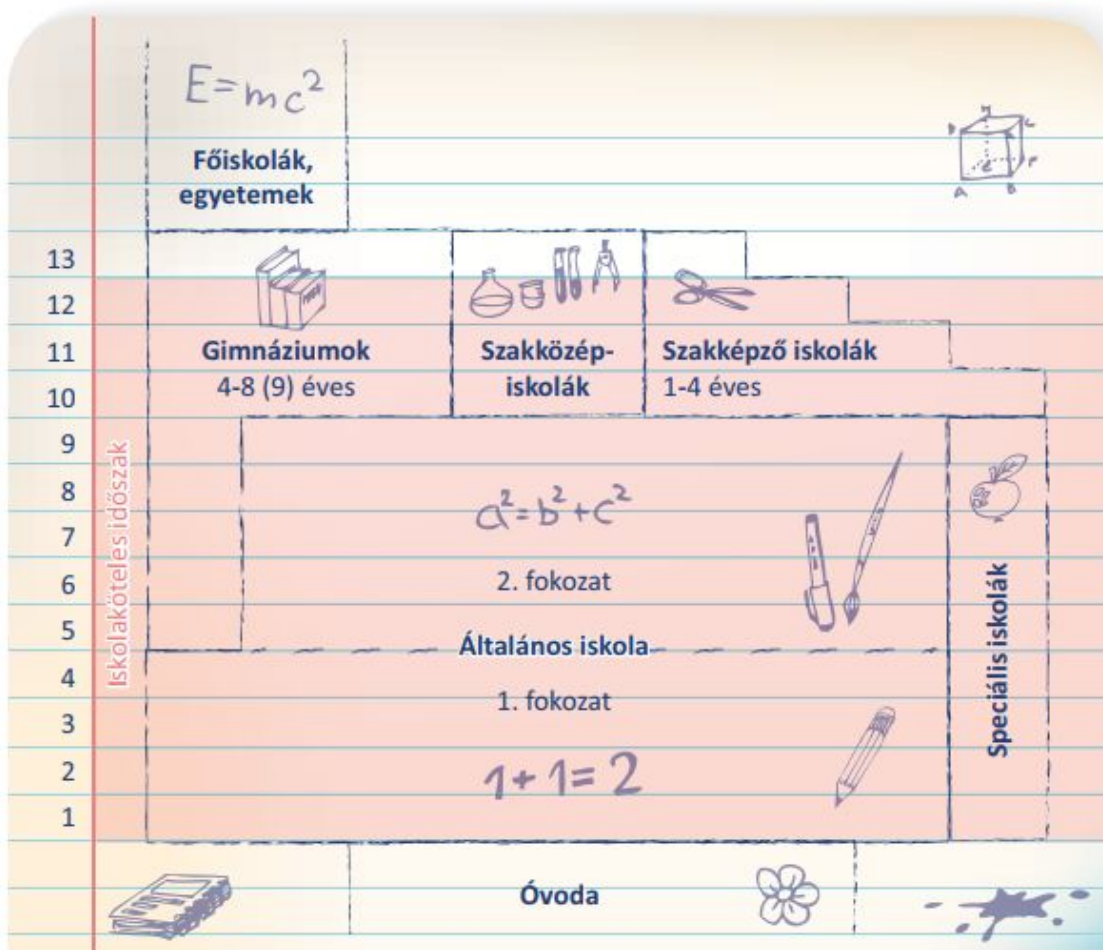
2015 előtt a szlovákiai szakképzési rendszer hasonló attribútumokkal rendelkezett, mint a magyar szakképzési rendszer a duális rendszer bevezetését megelőzően. Ez nem csoda, hiszen az alap közoktatási séma is majdhogynem megegyező a két ország között, azzal a kivétellel, hogy Szlovákiában az általános iskola 9 évfolyamból áll (mely nem sokára bevezetésre kerül Magyarországon is a tervek szerint), az iskolakötelezettség korhatára pedig 15 év. (Molnár, 2014).

Ebben a rendszerben a szakközépiskolák elsődleges feladata a szakképesítés nyújtása és a szakképzett munkaerő megteremtése volt, valamint itt is lehetőség volt az érettségi megszerzésére a szakképesítés elnyerése után.

A hasonlóság a szakmunkásképzők esetében is fennállt. Molnár erről így fogalmaz:

„A szakmunkásképzők szintén megfeleltethetők a magyar szakiskoláknak: céljuk az, hogy felkészítsék a fiatalokat konkrét tevékenységek, meghatározott munkafolyamatok elvégzésére. A szakképzésben folyó oktatás általános felkészítésből és szakképzésből tevődik össze, és a szakmai gyakorlati képzést helyezi hangsúlyosan előtérbe. A képzési szerkezet a foglalkozások rendszerét követik. A képzési idő kettő vagy három év; ezután pedig a legtöbb helyen lehetőség nyílik érettségi vizsga megszerzésére további egy év tanulás után. A szakképzés rendszerének átjárhatóságát az úgynevezett felépítményi képzés jelenti, amely egy-két vagy hároméves időtartamú képzés, fókuszáltan szakképzési tartalommal, zárásként érettségi vizsgával.” (Molnár, 2014, 52.o.)

Az előzetes intézményrendszer felmérése után érdemes a volt Szlovák szakképzési rendszert az Élethosszig tartó tanulás viszonylatában és keretrendszerében is elemezni. Az alábbi folyamatábra a 2015 előtti intézményrendszert ábrázolja a „life-long-learning” égisze alatt. (lásd: 8. ábra).

8. ábra: A szlovákiai iskolarendszer felépítése a 2015-ös duális modellt megelőzően (forrás: Molnár, 2014)

Az ábrán is jól megfigyelhető, hogy 2015 előtt a szlovák képzési rendszerben az ún. hármas tagolódás volt meghatározó. Molnár erről így ír:

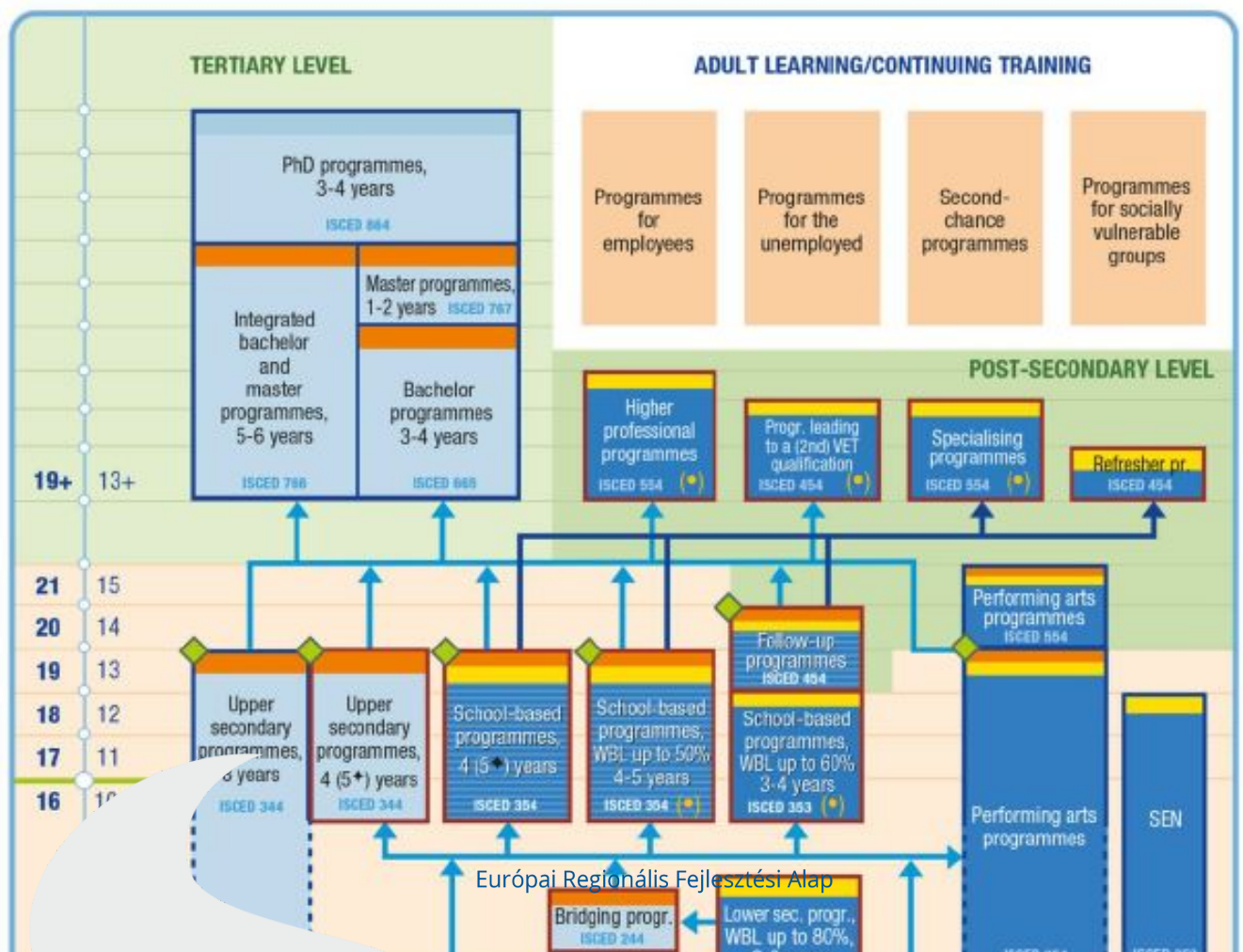
- „Az alapfokú szakképzést a képzésben részt vevők egy kétéves képzési program sikeres befejezésével szerzik meg: ennek végén záróvizsga-bizonyítványt, illetve egyes esetekben szakmunkás bizonyítványt állítanak ki részükre.
- A rendszer második szintje a középfokú szakképzés, amelynek teljesítése a három vagy négyéves képzési program elvégzésével és egy záróvizsgával jár: a képzést záró dokumentum a szakmunkás bizonyítvány.
- A teljes középfokú szakképzés azoknál a képzési formáknál érhető el, amelyek legalább négy vagy ötéves képzési idő után érettségivel zárulnak.
- A felsőfokú szakképesítés olyan két- vagy hároméves képzés sikeres elvégzésével szerezhető meg, mely során a hallgatók záróvizsgát tesznek és erről bizonyítványt

és oklevelet kapnak, illetve használhatják a „diplomás szakértő” titulust.” (Molnár, 2014, 52.o.)

Párhuzamba állítva a magyarországi és szlovákiai folyamatokat nem meglepő azonban, hogy az ún. hármas tagolású rendszer nem tudott megfelelően reagálni a nemzetközi trendek összes kihívására. Többek között nem tudott valós választ adni a felmerülő tartalmi reform igényre (innovatív módszerek és formák voltak kívánatosak); a szakképzés és a gyakorlat kapcsolatára (a tanult anyag nem elégítette ki a gyakorlati szükségleteket, sem a piaci szereplők igényeit); valamint a pályaorientáció és a karrier-tanácsadás egyre növekvő hallgatói igényére (mely a magas számú szakiskolai végzők arányát is megtizedelte a pálya elhagyás okán). (Molnár, 2014) Részben e nyomásnak köszönhetően, 2015-ben az első Fico kormány a duális szakképzés bevezetése mellett döntött, svájci mintára. (Eda, 2017)

Az aktuális szakképzési rendszer

Friss bevezetése okán a szlovák duális rendszer több átmeneti kihívással is küszködik jelenleg, ám fogadtatása többnyire pozitív volt a vállalkozói körökben, ahogy azt egy előzetes felmérés is megjósolta (3-1 arányban a vállalkozások között) (IntVet Dual, 2014). A frissen

kialakult rendszer a következő al-intézményrendszerekkel rendelkezik: alsó-középfokú szakképzés; felső-középfokú szakképzés; poszt szekundáris szakképzés és felsőfokú szakképzés (*Cedefop, 2016*). Ezen intézményrendszerek megfigyelhetők az alábbi, az Élethosszig tartó tanulás keretrendszere alatt megjelenített folyamatábrán, angolul. A változásban érintett szakképzési rendszerek sötétkéssel vannak jelölve. (lásd: 9. ábra).

Az így létrejött középfokú szakképző intézmények legfőbb tulajdonságai a következők:

- Alsó-középfokú szakképzés:
 - Az alsó-középfokú szakképzés keretein belül általában repetitív, egyszerű, kiegészítő-kisegítő munkákra oktató képzés zajlik. Ez a képzési forma a legbefogadóbb a speciális igényű és/vagy tanulási nehézséggel küzdő, illetőleg magatartászavaros tanulók irányába, habár az összes tanulók számához viszonyítva mindössze 0.5% választja ezt a formát. Az alapvetően jól kitalált rendszer így könnyen önkéntelen szegregációba hajolhat át; bár a mobilitás elérése érdekében lehetőség van speciális Híd-programokban részt venni a felső-középfokú szakképzésbe lépéshez. (*Cedefop, 2016*)
 - Fontos megjegyezni, hogy a különböző – működésükben a duális rendszer

SEQ ábra * ARABIC 9. ábra: A duális szakképzés rendszere Szlovákiában, 2015-től ISCED 2011 keretrendszerben.
 (Forrás: Cedefop, 2016)

bevezetése után is félig önállóan eljáró – konzervatóriumok és művészi iskolák is ebbe a kategóriába tartoznak a 245/2008-as oktatási rendelet alapján. Azonban 4 év konzervatóriumban töltött év után a tanuló automatikusan továbbléphet a konzervatórium következő szintjére (szintén 4 év), mely már a felső-középfokú szakképzés megfelelője lesz ezen a szakágon. (*Cedefop, 2016*)

- A gyakorlat- elmélet aránya ezekben a képzésekben 80-20%. (*SZAKC, 2017*)
- Felső-középfokú szakképzés:
 - A felső-középfokú szakképzésbe 3 különböző alrendszer tartozik, melyek közül az első a 4 éves (kétnyelvűség esetén 5 éves), érettségivel végződő, kevesebb gyakorlati óraszámú rendelkező képzés;
 - A második a hasonló hosszúságú, duálisnak mondott képzés maga. Itt a gyakorlati órák száma eléri az 50%-ot, és egyaránt végződik érettségivel, valamint szakképesítést igazoló bizonyítvánnyal is.

- A harmadik a 3 (ritkán 4) éves munka alapú képzés, ahol a gyakorlat aránya eléri a 60%-ot, és szakmunkás bizonyítvánnyal zárul. (Cedefop, 2016)

A poszt-szekundárus képzés és a felsőfokú továbbképzés már minden esetben az előzőleg tanult szakma kiegészítésére, felfrissítésére, vagy kapcsolódó átképzésre szolgál a megújított rendszerben. (Cedefop, 2016)

A magyar rendszerrel áthallásban „[a] munkáltatók alkalmasságát (a duális képzés megszervezésére) az Iparkamara, ill. a munkáltatók uniója ellenőrzi és engedélyeztet. Az engedély 7 évre szól.

A törvény értelmében a gyakorlati oktatás különböző blokkokban valósulhat meg: egyhetes, kéthetes, egy hónapos, több hónapos blokkokban. A munkáltató a diákot közvetlenül a gyártási folyamatba is bekapcsolhatja, és nem kell feltétlenül külön diákcsoportot létrehoznia. A gyakorlati oktatás 40 %-a az iskola tanműhelyeiben folyik, 20%-a pedig annál a munkáltatónál, akivel az iskolának szerződése van a duális képzésre, 40% -a akár más munkáltatónál is.

Az anyagi motiváció két részből áll: a termelő munkáért járó jutalmazás (a minimális órabér 50 %,100 % -a, tehát 1€ - 2€) és az üzemi ösztöndíjból, amely évfolyamonként növekszik. A gyakorlati oktatást biztosító munkáltatók adókedvezményben részesülnek.” (SZAKC, 2017, 12. o.)

A szlovák szakképzési rendszer sajátosságai

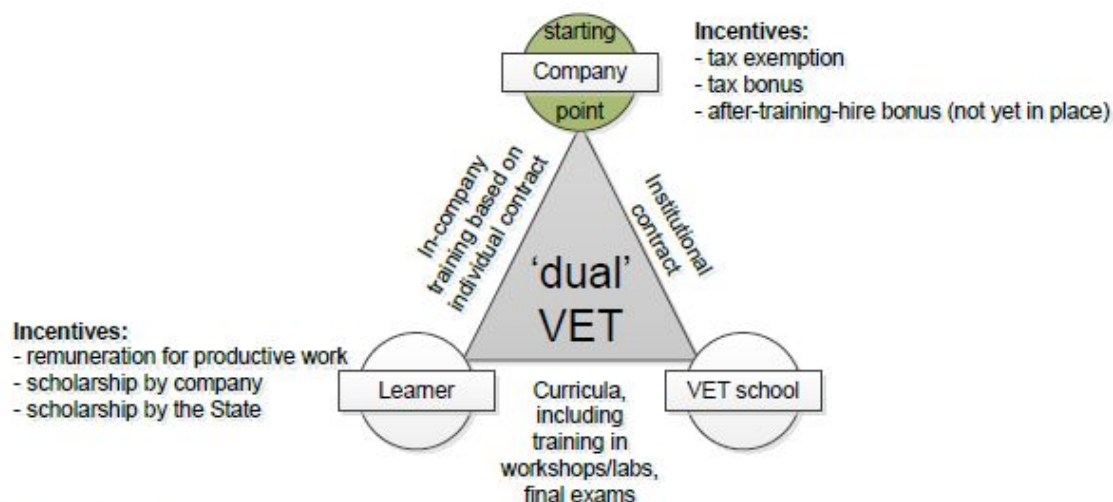
Az újonnan kialakított szlovák szakképzési rendszer legjellemzőbb tulajdonsága jelenti a legnagyobb kihívást is; habár a rendszer német-típusú mintát követi (első sorban svájci alapon), ennek ellenére vannak teljesen önálló elemei is, melyek értelemszerűen feszültséget gerjesztenek az átállás időszakában. Az egyik sarkalatos pont, hogy a felülről irányított és megalkotott vállalkozásokra szabott kurrikulum a vállalkozások bevonása nélkül született meg. Mely feszültségforrásnak az egyetlen egy feloldása a szektorok közti párbeszéd lehet. (Cedefop, 2016)

Szintén fontos lenne a duális szakképzés sikerének érdekében az intézményrendszer iránti bizalmat erősíteni mind a hallgatókban, mind a családjaikban – mely a 2009-es válság után

még mindig alacsony szinten áll. S elkerülhetetlen lenne a társadalmi ranglétra nyitottabbá tétele a szakképzettséggel rendelkezők számára, akik többsége mai napig az autógyártásban helyezkedik el Szlovákián belül. (Cedefop, 2016)

A rendszer egyedisége ugyanakkor előnyöket is rejt: a kétirányú jutalmazási rendszer kialakítása országra szabott, s ez által ösztönzi a vállalkozásokat a részvételre. (Cedefop, 2016) Többek között ezért is lehet az, hogy a bevezetett változás után a beiratkozott hallgatók száma megduplázódott; 2015 és 2016 között a megkötött támogatói szerződések (hasonló rendszerben, mint a magyar tanulószerveződések) száma majd harmadával nőtt. (Eda, 2017)

A rendszer sajátosságait az alábbi, angol ábra hivatott szemléltetni. (lásd: 10. ábra)

Source: Cedefop.

10. ábra: A szlovák modellű duális képzés. (Forrás: Cedefop, 2016)

Az ábra háromszögében is jól megfigyelhető, hogy a szlovák-típusú duális modell háromszereplősen képzei el a megvalósuló modellt: az intézmény, a tanuló és a vállalkozás háromszögében. Az ábra azt szemlélteti, hogy az egyes szereplők miként vannak megtámogatva és motiválva az újonnan bevezetett rendszerben. Ezen pontok a következők:

- A vállalkozások számára:
 - Adómentesség,
 - Adókedvezmény,

- Képzés utáni bónusz (még nincs bevezetve).
- A tanonc számára:
 - Ösztöndíj az államtól,
 - Ösztöndíj a vállalatától,
 - Díjazás a munkavégzésért. *(Cedefop, 2016)*

A háromszögben a vállalkozásokat kétirányú szerződés köti, míg a tanoncot és az intézményt az állami rendelkezések, maga a képzés és az iskolai gyakorlatok kapcsolják össze. *(Cedefop, 2016)*

●

Összefoglalás

Az újonnan létrehozott szlovák duális szakképzési rendszerről tehát elmondhatjuk, hogy tervezésében az aktorok kölcsönös ösztönzése; az ország specifikumaira való reagálás; az innováció; és a jó gyakorlatok beemelése egyaránt szerepet játszott. A körültekintően megtervezett program azonban még nem garantálja se a problémamentes átállást; se a sikert; de még az aktorokkal való tervezési-kommunikációs lépéseket sem váltja ki (ahogy láttuk, hogy ezt a vállalkozások nehezményezték a program irányából). Ezért is kérdés, hogy a szlovák rendszer hosszútávon hogy fog boldogulni, s milyen sikereket fog elérni a jövőben. Szintúgy buktatója lehet a szlovák rendszernek, hogy az egyes törvényhozáshoz kapcsolódó intézkedési központok a szakképzés vonatkozásában regionális szintre vannak kihelyezve, melyek a helyi ügyek kezelését könnyebbé teszik ugyan, de nem garantálják a jó gyakorlatok országos elterjedését. Így megállapítható, hogy mind a bevezetés, mind a sikerek egyelőre megyei szinten korlátozódnak a továbbiakban is. (Molnár, 2014)

Szintén (legalább részben) megválaszolatlan kérdés maradt az a három elem a duális szakképzés bevezetése után is, melyet Molnár, 2014-ben, már az előkészítés során indirekten feltett. Miszerint: választ ad-e majd a duális szakképzés a gyakorlati tananyag szükségességére/igényére, és minőségi változást hoz-e majd el? A gyakorlati tananyag valóban kielégíti-e majd a piaci szereplők igényeit? Segíti-e a duális szakképzés bevezetése a módszertani megújulást, mind az iskolában, mind a tanárképzésben? Lesz-e a duális szakképzésen belül átgondolt pályaorientációs és karrier-tanácsadás a tanulók, illetve a tanoncok számára? Csökkenti-e majd a duális szakképzés bevezetése a pályaelhagyó szakmunkások számát Szlovákiában? Ezek olyan kérdések, melyekre a szlovák szakképzés az elkövetkező 2-3 évben kapja meg a választ; s nemleges válasz esetén felülvizsgálatra szorul majd.

Kitekintés: kisebbségi oktatás és nyelv a szakképzés tükrében

E fejezet akár a demográfiai adatoknál is szerepelhetne általános jellege miatt, az értelmezhetőség, a kontextus viszont sorrendileg ide helyezi el, a két ország kapcsolatának és egyediségeinek feltárása utánra. Mivel a két ország történelme és jelene is erősen összefonódik, valamint a projekt is a határ menti régiókban valósul meg (ahol mindkét oldalon élnek kisebbségben az adott ország állampolgárai), ezért ez a téma az országok összevetése kapcsán – legalább említés szintjén – kikerülhetetlen. Erről próbálunk most benyomás szintjén pár mondatot szólni.

A magyarországi szlovák szakképzési rendszer a nyelvhasználat tükrében

Magyarországon számottevően kisebb a szlovák kisebbség, mint Szlovákiában a magyar – ahogy ez a demográfia adatoknál már bemutatásra került. A kisebbségi szlovák oktatásról Magyarországon Paulik Antal ír hosszabban, az intézményrendszer minden szintjére lebontva, s kitérve a mai Magyarországon élő szlovákok nyelvhasználati és vallási szokásaira is. A szakiskolákat érintő, középszintű szabályozásról így szól:

„A közoktatáshoz hasonlóan a (szlovák) kisebbségi oktatást középfokon is meg kell szervezni, ha azt legalább nyolc tanuló szülei kezdeményezik. A közoktatási törvény mellett az oktatás e szintjének jogi környezetét az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) sz. kormányrendelet képezi, amely meghatározza a kisebbségi gimnáziumi érettségi vizsga szervezési és tartalmi feltételeit. A szlovák nyelv- és irodalom, valamint szlovák népismeret tantárgyak részletes érettségi követelményei elkészültek, a vizsgázók és vizsgáztatók rendelkezésére állnak.

A szakképzésben a szlovák nyelvoktatás elsősorban az egyes szaktantárgyak – kereskedelem és marketing, ügyvitel, kereskedelmi földrajz – szlovákul, vagy magyarul s szlovákul való tanítása megalapozását szolgálja. A szaktantárgyak szlovák nyelvű oktatásra elsősorban a szlovák-magyar határ mentén, a kereskedelmi és vendéglátó-ipari szakképzésben van példa. A szlovák nyelven is oktató szakképző intézmények száma országosan öt, ebből egy

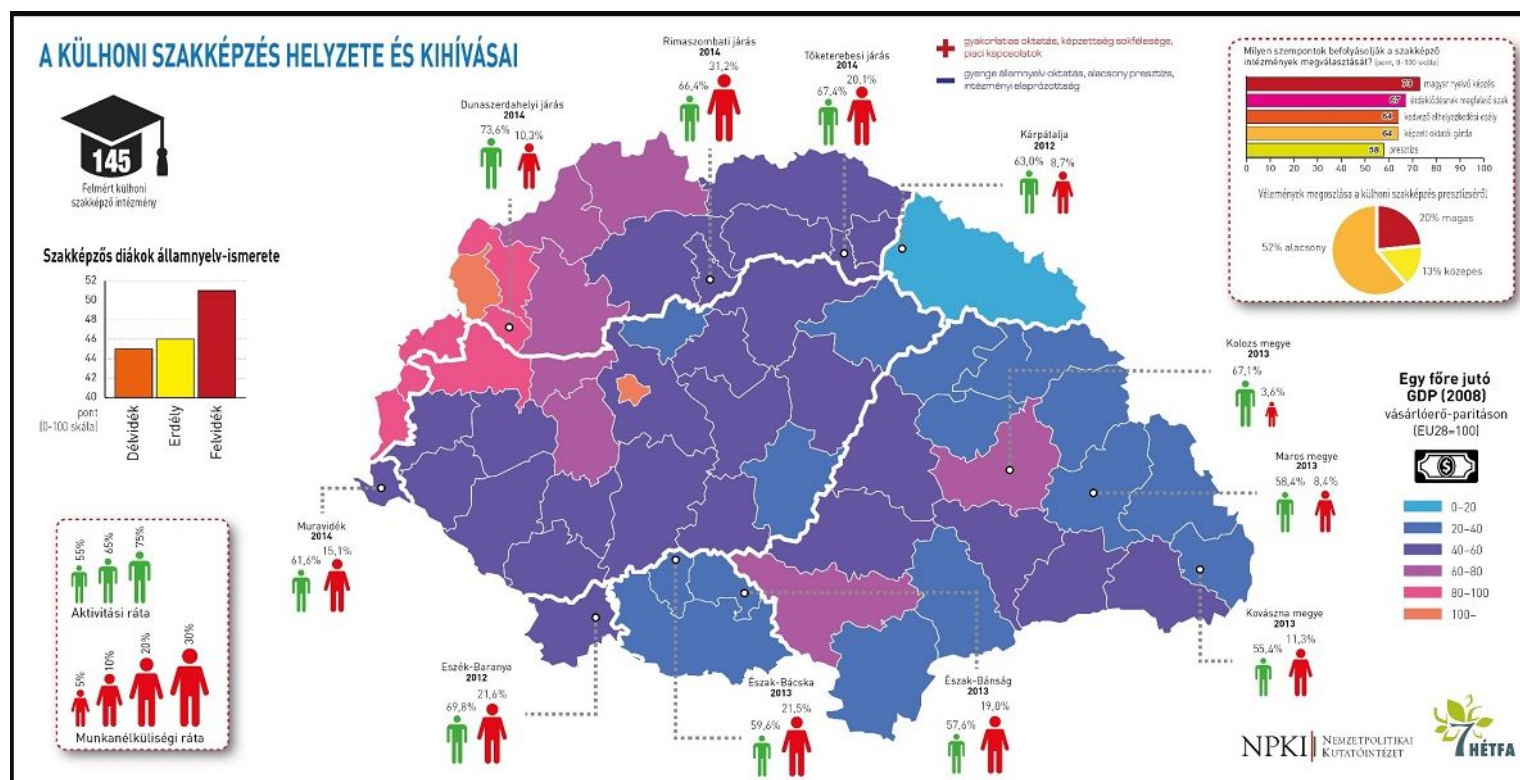
Budapesten található, a többi az országhatár mentén (Komáromban, Balassagyarmaton és Sátoraljaújhelyen). A szlovák tanítási nyelvű gimnáziumokban a tantárgyak legalább 50%-át oktatják szlovákul. A két gimnázium Budapesten, illetve a magyarországi szlovák közösség fővárosának, szellemi központjának tartott Békéscsabán működik.

A tankönyvek fejlesztése az oktatás ezen a szintjén is állami feladat. Nehézséget okoz azonban a tankönyveket elkészítő szakemberek hiánya. A szlovák-magyar kétnyelvű gimnáziumok részre a szlovák nyelv- és irodalom, valamint a szlovák népismeret tankönyvek részben már rendelkezésre állnak, illetve kidolgozásuk és megjelentetésük folyamatos. Az egyéb szlovák nyelven oktatott tantárgyakhoz szükséges tankönyvek fordítása is rendszeres. A két szlovák gimnáziumban a történelem és a földrajz, valamint a készségtárgyak oktatása folyik szlovákul. Egyes tankönyvek, oktatási segédeszközök – térképek, táblázatok – a Szlovák Köztársaságból érkeznek. A szakképzésben elsősorban anyaországi szaktankönyveket használnak. Egyes szakmákhoz ugyan készültek magyar nyelvről fordított szlovák nyelvű tankönyvek is, de ezek száma elenyésző” (Paulik, n.é., 5050. o.)

A szlovákiai magyar szakképzési rendszer a nyelvhasználat tükrében

A szlovákiai magyar szakképzés több intézményt és jobban beágyazott pozíciót tudhat magáénak, mint a magyarországi szlovák (többek között ennek köszönhető az is, hogy a szlovákiai szakoktatási intézmények sikeresen tudnak együtt egy hálózatot működtetni). Nyeste András 2015-be így fogalmaz: „Szlovákiában a szakközépiskolák viszonylag rugalmasan alakíthatják szakkínálatukat, mivel egy-egy szak oktatására az iskolák határozott időre, jellemzően 5 évre kapnak akkreditációt.” (Nyeste, 2015, online). Ennek köszönhetően igen nagy mozgási lehetőségük van, mind képzési kínálat szempontjából, mind a nyelvhasználatot tekintve – azonban mégis sok helyen előfordul, hogy a kisebbségi magyar iskolák a praktikum elvével (gondolva a későbbi elhelyezkedésre) - szlovákul tanítanak. Ezeket az iskolákat a családok is sokszor előnyben részesítik. Azonban még ez a tendencia is változó lehet járásról-járársra, ugyanis a határ menti régióban épp hogy a kétnyelvű osztályokat lehet nehezebb feltölteni. (Nyeste, 2015).

Az alábbi ábra a külhoni magyar oktatás kihívásait hivatott bemutatni info-grafikus módon, a nyelvhasználatra helyezve a hangsúlyt. Az ábráról leolvasható a nyelvhasználati sajátosságok mellett (jobb oldalt, fenn) a szakképzésben résztvevő diákok államnyelv ismerete (Szlovákia tekintetében ez magam); a munkanélküliségi és az aktivitási ráta (zöld-piros emberek), valamint az egy főre jutó GDP 2008-as alakulása is. (lásd: 11. ábra)

Partnerséget építünk

info@skhu.eu
www.skhu.eu

Európai Regionális Fejlesztési Alap

A magyar és a szlovák rendszer közötti kapcsolódási pontok

A magyar és a szlovák szakképzési rendszer kapcsolódási pontjait már az előző fejezetben elkezdtuk körbejárni, azonban ezek a pontok koránt sem merülnek ki nyelvoktatáshoz kapcsolódó, illetve a kisebbségi szakoktatás témaköréhez illeszkedő kérdésekben.

Mint ahogy a tanulmány előző részeiben is láthattuk: a két ország szakképzési rendszerében több áthallás, párhuzam is megtalálható; melyek a kölcsönös tanulás és támogatás jegyében együtt fejleszthetővé válnának. Többek között ezért is hirdette meg a Nemzetstratégiai Kutatóintézet Magyarországon a „Szakképzés határok nélkül” programját. (NSKI, n.é.) Valamint ehhez hozzáépülve emelhető be a Duna-régió stratégia 8-as prioritási tengelye a két ország közös fejlesztésébe. A tengely a következőket fedi le:

- *„a vállalkozások, a tudomány és a klaszterpolitika közötti interdiszciplináris és technológiai együttműködés javítása,*
- *kereskedelem és befektetés ösztönzés,*
- *kedvezőbb működési lehetőség biztosítása a gazdasági szervezeteknek (kamaráknak, egyesületeknek),*
- *infrastruktúra javítása (pl. a környezetgazdálkodás, a szállítási- és kommunikációs infrastruktúra és a techno parkok területen),*
- *a KKV-k jogi működési feltételeinek javítása (pl. kisebb bürokrácia, jogbiztonság, korupció visszaszorítása),*
- *a gazdaság folyamatos tőkeellátottságának biztosítása,*
- *helyi és határokon átnyúló K+F feltételeinek javítása,*
- *vidékfejlesztés,*
- *határokon átívelő korlátozások megszüntetése,*
- *szakmai képzések fejlesztése.” (Duna Régió Stratégia, P8, online)*

Ezek alapján több választási lehetőség is adódik azok számára, akik a közös, határ menti régiókban szakképzésfejlesztéssel szeretnének foglalkozni. Meglátásaink szerint ezek az irányvonalak alapvetően két fő témához kapcsolódhatnak a jövőben, melyeket a következő oldalakon röviden bemutatunk.

A képzési hasonlóságokon alapuló lehetséges fejlesztési irányok

A képzési hasonlóságokon alapuló lehetséges fejlesztési irányok tulajdonképpen a duális képzési rendszer 4 változatához köthetőek; hiszen egyik ország sem rendelkezik még a duális képzés terén hosszú távú gyakorlattal; s a fejlesztés se Magyarországon, se Szlovákiában nem fejeződött még be. A párhuzamos, innovatív, jó gyakorlatokat megosztó közös – de ország specifikus (hiszen míg Magyarország a humán szakmákban jeleskedik a szakképzés terén, addig Szlovákia a gép- és az autógyártásban [Cedefop, 2016]) fejlesztés – mindkét országnak javára válhatna, s a térségi gazdasági fejlesztést is előremozdíthatná.

A négy lehetséges irányt az Európai Parlament feljegyzése alapján határoztuk meg. (Európai Parlament, 2014) Ezek a következők.

1. Fejlesztés a tanulószerveződések mentén:

- Mivel mindkét ország szakképzési rendszerében meghatározó szerepet tölt be a tanulói szerveződések felölelő rendszer, ezért valószínűleg mindkét ország kölcsönösen tudna tanulni a másik szerveződési rendjéből, feltételeiből; a szerveződésekhez kapcsolódó kudarcokról és jó gyakorlatokról.
- E fejlesztési irány mellett szól az is, hogy mindkét ország emelni akarja a tanulószerveződések számát a jövőben, de megkötésüket nem ugyanolyan keretek között képzelik el. (Szlovákiában kétirányú rendszer került bevezetésre (lásd: 10. ábra), Magyarországon pedig egy régebbi, már működő, beágyazódott, de egyirányú rendszer van használatban).

2. A tanulószerveződéses gyakorlati képzés összehangolása az egyéb szakképzési formákkal:

- Az ilyen jellegű közös fejlesztések előnyeihez első sorban meg kell értenünk, hogy a vegyes rendszerben működő modellek milyen erősségekkel és gyengeségekkel rendelkeznek. Többek között azért, mert bár ismert mindkét országban az együttműködéses rendszer fogalma (Magyarországon régebb óta), de mindkét

esetben az együttműködési rendszer csak akkor kerül szóba, ha a tanulószerveződés megkötése valamilyen okból nem lehetséges.

- Az Európai Parlament úgy fogalmaz, hogy ilyen irányú fejlesztések esetén az iskolarendszeri fejlesztés az, ami a leghatékonyabb – hiszen ez lesz a kiegészítő modulja a tanulószerveződésnek. Ebben az esetben fontos azonban differenciálni, s ágazatokra szabni azt, ahol a tanulószerveződés elvárt, vagy ahol az iskolai jelleg a meghatározóbb – s a két típust minden esetben érdemes összekötni Híd-programokkal. *(Európai Parlament, 2014)*
- Egy ilyen, vegyes típusú közös fejlesztés hozománya lehetne az, hogy mindkét ország a saját, különböző ágazatokat lefedő erős szakképzéseivel kapcsolatban tudna jó gyakorlatokat megosztani a másik országgal. Így egyszerre valósulhatna meg az egymástól tanulás, az ágazati specifikáció és az iskolarendszerszerű szakképzés és szakképzési tananyag fejlesztése.

3. A munkaalapú tanulás erősítése az iskola alapú rendszerben:

- Ez a fejlesztési irányvonal – hasonlóan az előzőhöz – akkor lehetne sikeres, ha a közös munkában egyszerre valósulna meg (a szakképzés iskola alapú rendszereiben) az egymástól tanulás, az ágazati specifikáció és az iskolarendszerszerű szakképzés és szakképzési tananyag fejlesztése.
- E változat még nem igényel teljes elszakadást a duális képzéstől, de nem fókuszál a munkáltatók és a tanoncok kapcsolatára, csupán az iskolarendszerszerű oktatás minőségi fejlesztésére, melyen belül különböző fejlesztési irányok is felmerülhetnek. Mind például: tananyagfejlesztés, kurrikulumfejlesztés, módszertanfejlesztés, stb.

4. Teljesen iskola alapú szakképzés fejlesztése:

- Kutatásunkból kiindulva ennek a fejlesztésnek látjuk a legkevesebb értelmét ebben a helyzetben, amikor mindkét ország látszólag elkötelezte magát a duális képzés legalább részleges alkalmazásában. Azonban – figyelembe véve a magyar szakképzés fejlesztés történetét, és azt, hogy még mindkét ország a fejlesztési folyamatban van csak – eljöhét olyan idő, amikor a duális képzést felváltja egy

másik diszciplína (bár ez kevésbé valószínű, s kevésbé szerencsés). Ebben az esetben lehet érdemes ehhez a diszciplínához fordulni, s alkalmazását az előző pontban említett módszerekkel professzionalizálni, fejleszteni – majd a folyamatokat megosztani.

Ezen intézményrendszer szintű közös fejlesztési arányok természetesen egy-egy korszellemhez is kapcsolódhatnak. A duális rendszerek megítélésében az egyes, illetve a kettes pontok számítanak a legprogresszívebb metódusoknak, ezek illeszkednek a korszellemhez, valamint a gazdaság alakulásához is. Többek között ezért is ezek alkalmazását és regionális összehangolását ajánljuk első sorban a fejlesztési folyamatokban érintetteknek.

A képzési hiányokon alapuló lehetséges fejlesztési irányok

Egy másik lehetséges, progresszív, közös regionális fejlesztést is megengedő irány a képzési hiányokon alapuló fejlesztés. A képzési hiányok a tanulmány során mind a magyar, mind a szlovák oldalon megnevezésre kerültek: többnyire lefedve ugyanazokat a problémákat. Ezért úgy gondoljuk, hogy lehetséges fejlesztési irányként merülhetnek fel ezek a pontok leendő közös stratégiák, projektek és pilotok keretein belül. Az általunk kiemelő pontok a következők:

1. A tananyag és a módszertan újragondolása:

- A hiányok és a sajátosságok felvázolása után úgy látjuk, hogy mindkét országban szükség van a korai pályaelhagyók csökkentése, illetve a pályán maradók sikerességének növelése miatt a szakképzésben alkalmazott módszertanok átfogó átgondolására. Hangsúlyozzuk, hogy ebben az esetben a tananyagot nem csak az iskolai képzésben tartjuk megújítandónak, hanem a vállalkozók képzési rendszerein belül is. Meglátásunk szerint fontos és időszerű lenne az innovatív, tanulóközpontú, a soft-skilleket fejlesztő és akár az IKT-alapú tananyagot sem mellőző módszerek megjelenése a szakoktatásban; s a közös fejlesztésekben – legyen azok közvetlenül a tanulóira, vagy akár éppen az oktatóira irányuló

programok. Megítélésünk szerint a tananyag és a módszertan ez irányú fejlesztési nagyban tudná növelni a Duna Régió gazdasági hatékonyságát.

2. A piaci-gyakorlati szereplők igényeinek és a képzés elvárásának összehangolása:

- A fejlesztések felsorolásakor fontosnak tartjuk azt is kiemelni, hogy a képzések összeállításakor, módosításakor, megtervezésekor mindenképp érdemes kikérni a leendő munkaadók véleményét; bevonni szaktudásukat a fejlesztési folyamatba, hiszen ez több szempontból is gyümölcsöző lehet a képzés irányába.
- A fejlesztési irányt a már meglévő képzések esetében a párbeszéd létrehozásában látjuk, akár nemzetközi szinten is. A naprakész kurrikulum, képzés kialakításához létfontosságú lehet a piaci szereplők HUB-szerű bevonása; implicit és explicit tudásuk beépítése; emberi-gazdasági tőkéjüknek felhasználása.

3. A pályaorientáció és a karrier-tanácsadás bevezetése:

- A pályaorientáció és a karrier-tanácsadás a szakképzésen belül mindkét országban fekete foltot jelent a jelenlegi rendszerben; pedig egy (akár közös alapokon kidolgozott) támogatói rendszer megteremtése megrengető százalékokkal szoríthatná vissza a pályaelhagyók számát. Fontosnak tartjuk, hogy hangsúlyozzuk az ilyen irányú program fejlesztésének szükségességét, felhívva a figyelmet arra, hogy a német-típusú duális rendszerek e problémákat csak látszólag oldják meg a munkahelyi szocializációval.

Zárszó

Ez a tanulmány arra vállalkozott, hogy összevesse a szlovákiai és a magyar szakképzési rendszer legalapvetőbb különbségeit, hasonlóságait, erősségeit, gyengeségeit – természetesen a teljesség igénye nélkül, de bizonyos szempontokat górcső alá véve. Ezek a szempontok a következők voltak:

- az aktuális változások és áthallások megjelenítése,
- a közös fejlesztési lehetőségek feltárása rendszerszinten,
- a projekt munkájának segítése a feltárt eredmények kapcsán.

Nem volt azonban célja a tanulmánynak a teljes finanszírozás és tanárképzés leírása, melyre még egyszer ennyi oldalt lehetne legalább szánni.

Megítélésünk szerint a tanulmány megfelel meghatározott céljainak, hiszen szisztematikusan vezette le a két szakképzési rendszer fejlődését, s a hiányosságokra építve ajánlásokat fogalmazott meg. Külön szerencsésnek tartjuk, hogy az egyik ajánlás összhangba került a projekt vállalt céljaival; mely a tananyagfejlesztéssel és a módszertan újragondolásával függ össze.

Célunk lesz ezután is a tanulmány meglátásaihoz, fejlesztési javaslataihoz alkalmazkodni – lehetőségeinkhez és eredeti céljainkhoz híven – a projekt implementálási időszakában is.

Ábrajegyzék

1. ábra: Az éves GDP növekedés az EU-ban, Magyarországot és Szlovákiát is beleértve.
(forrás: Cedefop-Refernet, 2016)
2. ábra: Regresszió a szlovák GDP-ben 2009-ben (forrás: Cedefop, 2016)
3. ábra: A magyar oktatási rendszer 2011/2012, (forrás: ReferNet, 2012)
4. ábra: A magyar oktatási rendszer 2013-tól, (forrás: ReferNet, 2012)
5. ábra: A magyar szakiskola rendszer az élethosszig tartó tanulás folyamatábráján, 2016-tól.
(forrás: Cedefop-Refernet, 2016)
6. ábra: A gyakorlat és az elmélet arányszámának összehasonlítása (forrás: MKIK, 2015)
7. ábra: A tanulószereződéses gyakorlati képzés adatai, 2015. (forrás: Infojegyzet, 2017)
8. ábra: A szlovákiai iskolarendszer felépítése a 2015-ös duális modellt megelőzően (forrás: Molnár, 2014)
9. ábra: A duális szakképzés rendszere Szlovákiában, 2015-től ISCED 2011 keretrendszerben.
(forrás: Cedefop, 2016)
10. ábra: A szlovák modellű duális képzés. (forrás: Cedefop, 2016)
11. ábra: A külhoni magyar szakképzés helyzete (forrás: felvidék.ma, Nyeste, 2015)

Felhasznált Irodalom

- Bihali Tamás: Szakképzés, Duális képzés Magyarországon. MKIK. Elhangzott: 2016.09.16. Jegyzet elérhető: http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2016/09/Bihall_Tamas.pdf
- Cedefop: Spotlight on VET, Slovakia. 2012/13.
- Cedefop: Vocational Education and Training in Slovakia, 2016.
- Cedefop-Refernet: Vocational Education and Training in Europe, Hungary, 2016.
- D. Capkova és F. Singule: Czechslovak education and school system. (n.é.) Elérhető: https://www.cese-europe.org/images/cese/pdf_publications/curriculum_development/curriculum_czechoslovak_education_and_the_school_system.pdf
- Duna Régió Stratégia. Elérhető: <http://dunaregiostrategia.kormany.hu/>
- Eda: Dual vocational education and training in Slovakia. 2017. Elérhető: <https://www.eda.admin.ch/erweiterungsbeitrag/en/home/news/presse.html/content/erweiterungsbeitrag/en/meta/news/2017/1/25/duale-berufsbildung-in-der-slowakei>
- Európai Parlament: Duális oktatás: áthidaló megoldás zavaros helyzetben? 2014. Elérhető: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI\(2014\)529082_HU.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2014/529082/IPOL_BRI(2014)529082_HU.pdf)
- Eurostat: Benchmarks. n.é. Elérhető: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/eu-benchmarks>
- Infojegyzet: Gyakorlati képzés a duális szakképzésben. 2017/62. Elérhető: http://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_62_gyakorlati_kepzes_a_dualis_szakkepzesben.pdf/037f6719-b34b-47ad-a8ea-1cc660ae5b1b
- Interstudium: Helyzetkép-Szlovákia, 2009. Elérhető: http://inter-studium.hu/pdf/szlovakia/s2_kassa.pdf

- IntVet Dual: Identification of Labour Market Needs for Vocational Education and Training (VET) in the Slovak Republic, 2014. Elérhető: <https://www.minedu.sk/data/att/8572.pdf>
- J. Vantuch – D. Velinková: Vocational Education and training in Slovakia, 2007. Elérhető: http://www9.siov.sk/refernet/public/studie/thematic_overview2007.pdf
- Lanner Judit: A közoktatás szerkezetének alakulása Magyarországon, kézirat, n.é. Elérhető: nih.gov.hu/download.php?docID=19157
- Lannert Judit - Schmidt Andrea (2003): Jelentés a magyar közoktatásról 2003. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/01300/01399/html/tarsadalmi.html>
- Magyar Kereskedelmi és Iparkamara: Duális képzéssel Magyarországon, 2015.
- Modláné Görgényi Ildikó: Duális képzéssel a munka világában – duális szakképzés Magyarországon. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Budapest, 2015.
- Molnár Krisztina: A szlovákiai szakképzés rendszere az EU-s fejlesztési irányok szempontjából, 2014.
- NSKI: Szakképzés határok nélkül. Elérhető: <http://www.nski.hu/szakkepzes-hatarok-nelkul.html>
- Nyeste András: Nyeste András: A magyar szakképzés helyzete Szlovákiában. 2015. Elérhető: <http://felvidek.ma/2015/12/nyeste-andras-a-magyar-szakkepzes-helyzete-szlovakiaiban/>
- Oktatás.hu: A szakképzés hazai rendszere. Elérhető: https://www.oktatas.hu/szakkepzes/hazai_rendszer
- Paulik Antol: Szlovák kisebbségi oktatás Magyarországon, n.é.. Elérhető: <http://nemzetisegek.hu/repertorium/2006/04/Bar02.pdf>
- Refernet országjelentés: A szakképzés Magyarországon. 2012. Elérhető: http://observatory.org.hu/wp-content/uploads/2013/04/CR_2012_hun_final.pdf
- Sanda István Dániel: A modern szakképzés rendszerének kialakulása és professzionalizálódása a késő középkortól a XVIII. század végéig, 2015. Elérhető: http://mek.oszk.hu/14600/14688/pdf/14688_05.pdf
- Szabó Gábor: A duális képzés rendszere és a projekt orientált képzés kapcsolata. Kandó Kálmán Műszaki Főiskola, 1997.

- Szövetség a Közös Célokért: Összefogással épül a szlovákiai magyar szakképzési hálózat, 2017.
- Tempus Közalapítvány: Helyzetelemzés és további kutatásra javasolt irányok a korai iskolaelhagyás problémájának hatékony kezelése érdekében. Készült a QALL – Végzettséget mindenkinek! című Európai Bizottság által támogatott projekt keretében, Budapest, 2013.
- Tempus Közalapítvány: PSIVET Zárókiadvány, 2013.
- Vörös Katalin: A duális szakképzés múltja Magyarországon, 2014, ÚPSZ 2014/7-8.
Elérhető:
<http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-dualis-szakkepzes-multja-magyarorszagon>
- Zsoldos András: A szakképzés története, jelenlegi helyzete és megítélése Magyarországon, 2016, kézirat, Miskolci Egyetem

Szerkesztő: Galli Károly

A tanulmány a „Vállalkozás népszerűsítése a szakképzésben - ProVocEnt (kód: SKHU/1601/4.1/062) című pályázat része, mely az Interreg V-A Szlovákia - Magyarország Együttműködési Program keretében az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával valósul meg. (A programról részletes információ a www.skhu.eu oldalon található)

A tanulmány tartalma nem feltétlenül tükrözi az Európai Unió hivatalos álláspontját.

ISBN 978-615-81017-0-7